

Tusen takk til ...

... «a'mor sjøb» – Brit Mæhlum – som alltid har vært tilgjengelig og behjelpelig med å veilede en masterstudent lokalisert i Lillehammer. En stor takk også for at du inspirerte meg til å velge sosiolingvistikk som fagfelt i utgangspunktet.

... informantene mine for at dere har stilt opp, vært engasjerte og gitt av dere selv.

... Gausdal videregående skole, som har latt meg slippe til med undersøkelsen min midt i skoletiden.

... Bjørg Sæther for korrekturlesing, faglige diskusjoner og generell oppmuntring i en travel (lærer)hverdag.

... Torger og familien min for innsiktsfulle råd og gode ord. En særlig takk også til Torfinn og Kari som har hjulpet til som «eksperter» på gausdalsmålet.

... alle jentene i «sosialtirsdag» for (nettopp) ei sosial og fantastisk studietid i trønderhovedstaden.

... Miriam Haven, som utvilsomt er den beste studievenninna man kan ha. Hva jeg skulle gjort uten deg i løpet av disse fem årene, aner jeg virkelig ikke.

Og til slutt et gammelt og godt sitat fra hjembygda, som jeg føler i svært stor grad gir en beskrivelse av denne masteravhandlingens prosessforløp:

«Dæ æ æilder så gali at dæ itte æ godt førr någgå».

Lillehammer, 16.05.16

Marit Midtlien

Innholdsfortegnelse

Del I: Introduksjon	1
1. Innledning	1
1.1 <i>Hvorfor Gausdal?</i>	2
1.2 <i>Problemformulering</i>	2
2. Gausdal - «Midt i Oppland, midt i landet»	5
2.1 <i>Geografi, historie, næringsliv og kultur</i>	5
2.2 <i>Gausdalsdialekta</i>	7
2.2.1 Palatalisering av alveolarer og velarer	8
2.2.2 Dativ	9
2.2.3 Senkning av gammel kort <i>e</i> til <i>æ</i>	9
2.2.4 Pronomenformer	10
2.2.5 Nektingsadverb	10
2.2.6 Trykkplassering i importord	10
2.2.7 Bøying av bestemt form flertall av substantiver	11
2.2.8 Enstavede presensformer av sterke verb	11
3. Tidligere forskning	13
3.1 <i>Generelt om dialektutviklingen på Østlandet</i>	13
3.2 <i>Nyere forskning</i>	16
3.1.1 Fra lokalmiljø til storsamfunn	16
3.1.2 Lillehammermål	17
3.1.3 «Vi lage itte gausdøl»	18
4. Metode	19
4.1 <i>Valg av metode</i>	19
4.2 <i>Valg av informanter</i>	20
4.3 <i>Innsamlingsarbeidet og behandling av datamaterialet</i>	21
4.3.1 Utfordringer knyttet til datainnsamlingen	23
4.3.2 Transkripsjon av datamaterialet	24
DEL II: Analyse	25
5. Individet i språksamfunnet	27
5.1 <i>Litt om informantportrettene</i>	27
5.2 <i>Astrid</i>	28
5.3 <i>Solveig</i>	32
5.4 <i>Audun</i>	37
5.5 <i>Sverre</i>	40
5.6 <i>Samlet vurdering av språkdragene</i>	45
5.7 <i>Holdninger til og oppfatninger av gausdalsmålet</i>	46
6. Språksamfunnet Gausdal	49
6.1 <i>Gausdal: Et åpent eller lukket språksamfunn?</i>	49
6.1.1 Den sosiale nettverksteorien	51
6.2 <i>Fra lokalsamfunn til storsamfunn</i>	52
6.2.1 Urbanisering og modernitet	53
6.2.2 Topostatiske og topodynamiske personlighetstyper	54
6.3 <i>Hvor kommer påvirkningen fra?</i>	56
6.3.1 Nivellering, regionalisering og standardisering	56
Litteratur	59

Vedlegg	63
1: Kart over Gausdal kommune	63
2: Kart over Gausdal kommune med nærliggende områder	65
3: Spørreundersøkelse	67
4: Samtykkeerklæring	69
Sammendrag	71
Avhandlingens relevans for lektoryrket	73

Del I: Introduksjon

*«Langs med dala i skråning frå sidom
der som Gausa seg svinger så blid,
og der grånå står stinn borti liom
der ligg bygda som eg kallar mi»*

(Gausdalssangen av Erik Enge, 1925)

1. Innledning

Ambisjonen med denne avhandlingen er å se nærmere på språklige forhold blant ungdom som har vokst opp og er bosatt i Gausdal kommune i Oppland. Med *språklige forhold* sikter jeg både til ungdommenes rent konkrete språklige realiseringer, og til deres holdninger til og oppfatninger av egen dialekt.

Det empiriske materialet i denne studien er blant annet basert på en spørreundersøkelse gjennomført blant 35 elever ved Gausdal videregående skole. Med bakgrunn i spørreundersøkelsens resultater plukket jeg ut fire hovedinformanter som jeg senere gjorde kvalitative intervju med. Det har vært sentralt for studien å dokumentere dialektlandskapet i Gausdal slik det ser ut *før* ungdommen flytter ut fra kommunen, og det har derfor vært viktig at informantene i studien ikke oppholder seg utenfor bygda til daglig. Elevene som har deltatt i intervjuene, er derfor bosatt i kommunen. Dette har ikke minst vært viktig med tanke på deres holdninger til og oppfatninger av egen dialekt. Disse og flere metodiske valg som er tatt underveis i forskningsprosessen, begrunnes nærmere i et eget metodekapittel senere i oppgaven (se kapittel 4).

Analysekapittelet (se kapittel 5) vil være todelt. Først vil jeg presentere de ulike informantenes språklige realiseringer i form av fire informantportrett. Ved å presentere variasjonsmønstre i form av tradisjonelle eller modifiserte varianter hos de fire ungdommene, legger jeg fram de kvalitative analysene av datamaterialet. I denne delen vil jeg også forsøke å forklare ungdommenes språklige valg og holdninger til egen dialekt. Fokuset vil videre være på språksamfunnet Gausdal i et mer overordnet perspektiv (se kapittel 6). Her vil jeg forsøke å se bygda som språksamfunn i sammenheng med hva som ellers er dokumentert om dialektutvikling på Østlandet. Jeg vil i tillegg reflektere over ulike faktorer som fører til språklig endring eller språklig stabilitet i Gausdal. Avslutningsvis vil jeg diskutere hvor den språklige

påvirkningen på gausdalsmålet kommer fra, og i den sammenheng ta for meg ulike språkendringsprosesser.

1.1 Hvorfor Gausdal?

Siden jeg selv er født og oppvokst i Gausdal, og derfor har mye lokalkunnskap om både området og dialekta, har egeninteresse vært avgjørende for valg av studieobjekt for avhandlingen. Det er heller ikke til å komme unna at min interesse for språk og dialekter har økt i takt med mine år som språkstudent ved NTNU. I tillegg til en generell interesse for dialekter har min egen språkbruk som bidialektal vært en viktig motivasjons- og bakgrunnsfaktor for valg av tema. Til daglig behersker og benytter jeg meg av to dialektale koder; henholdsvis min lokale gausdalsdialekt og en mer standardnær varietet. I praksis vil det si at jeg har en situasjonsbestemt veksling mellom disse to dialektene, noe jeg ved egne usystematiske observasjoner har funnet ut er gjeldende også for mange andre ungdommer fra bygda. Jeg kjenner og vet om flere andre unge gausdøler som praktiserer denne formen for bidialektisme. Det er nettopp denne sterke nivellerings- og standardiseringstendensen som har gjort meg nysgjerrig på den språklige utviklingen Gausdal står overfor i dag.

En annen faktor som har hatt påvirkningskraft på valg av tema, er det store engasjementet og interessen man finner for gausdalsdialekta lokalt i bygda. Det er blant annet gitt ut egen bok om dialekta kalt *Gausdalsmålet*, som i 2012 ble gitt ut for fjerde gang. Forfatterne av denne boka har tatt sikte på å ta vare på dialektord som til dels holder på å gå ut av bruk hos den yngre generasjonen i bygda. I tillegg finnes det en svært aktiv dialektgruppe på Facebook som i hovedsak er opptatt av dialektologiske diskusjoner på det leksikalske området. Her diskuteres ulike tradisjonelle og arkaiske ord og varianter i gausdalsdialekta, men også andre dialektrelevante spørsmål og tema dukker stadig opp.

1.2 Problemformulering

Som nevnt har jeg gjort kvalitative intervjuer av fire ungdommer på videregående trinn, for å finne ut hva som karakteriserer talemålet til de ulike informantene. En del av studien vil dermed bestå av presentasjoner av fire informantportrett på individnivå hvor ulike dialektale målmerker legges fram og drøftes. I tillegg ønsker jeg å se nærmere på det språksamfunnet som omgir disse ungdommene. Avhandlingen vil med andre ord bestå av analyser både på mikro- og

makronivå. Teorigrunnlaget for oppgaven har jeg valgt å «flette» inn i selve analysen. På denne måten ønsker jeg å sikre at den teorien som faktisk legges fram i avhandlingen, blir relevant.

Problemformuleringen for oppgaven lyder derfor som følger: I denne avhandlingen vil jeg se nærmere på språksamfunnet Gausdal ved å ta utgangspunkt i og legge særlig vekt på den språklige praksisen blant noen utvalgte ungdommer fra bygda. Jeg ønsker altså å kaste lys over hva som karakteriserer informantenes talemål, og si noe om hvilke oppfatninger og holdninger de har til Gausdal og egen dialekt. I tillegg vil jeg reflektere over relevante påvirkningsinstanser som ligger i og utenfor det lokale språksamfunnet, for slik å få bedre innsikt i hva som kan ligge til grunn for informantenes språklige virkelighet.

2. Gausdal - «Midt i Oppland, midt i landet»

Målet med dette kapittelet er å gi en kort innføring i Gausdal på et geografisk, historisk og demografisk plan. Jeg vil altså forsøke å gi et lite innblikk i bygda slik den var før, og slik den er i dag. Siden det ikke er plass til å gå i detalj i denne sammenhengen, vil jeg ha fokus på å trekke fram særlig relevante samfunnsmessige sider ved bygda. Overblikket som skisseres av Gausdal i det følgende, vil derfor utgjøre et bakteppe for analysene av Gausdal som språksamfunn i kapittel 5. Videre vil jeg kort redegjøre for målmerker som er typiske for gausdalsmålet. Disse språkdragene utgjør en stor del av analysene på individnivå, hvor de ulike språkdragene tas opp og drøftes i lys av informantenes språklige realiseringer fra intervjuene.

2.1 Geografi, historie, næringsliv og kultur

«Det var ein gong ein talar som lovpriste 'det breie frodige Østre Gausdal', og han kom også inn på 'det lange, smale og tronge Vestre'. Da han hadde komme att med dette eit par gonger, var det ei kjerring som sa: 'Å dæ æ nå ingen som ha vorte sitjan fast ennå ra'.»

(Gausdalsmålet, 2012: 1)

Gausdal kommune ligger geografisk plassert i en sidedal lengst sør i Gudbrandsdalen i Oppland fylke, og ble etablert i 1962 da de tidligere kommunene Vestre Gausdal og Østre Gausdal ble slått sammen. Kommunen har et areal på 1 192 km², og grenser i øst mot Øyer kommune, i sør mot Lillehammer og Nordre Land kommuner, i vest mot Valdres-kommunene Nord-Aurdal og Øystre Slidre, og i nord mot Sør-Fron og Ringebru i Gudbrandsdalen. Lillehammer utgjør Gausdals nærmeste by- og handelssentrum, og ligger ca. 20 kilometer sør for administrasjonssenteret Segalstad bru (se vedlegg nr. 2 for oversikt over kommunens nærliggende områder).

Gausdal består av to hoveddalfører med sidedaler: Vestre og Østre Gausdal. Det trange v-dalføret Vestre strekker seg i nord fra Svatsum, fortsetter videre sørover gjennom Olstad, Bødalen og Forset, før det løper ut i Østre dalføre ved Segalstad bru. Det breiere u-dalføret Østre begynner nord-øst ved Skei, strekker seg sørover mot Follebu via Svingvoll og Segalstad bru, før det til slutt bunner ut i Gudbrandsdalslågen på Fåberg i Lillehammer kommune (se vedlegg nr. 1) (Gausdal kommune, 2015). Størstedelen av kommunen består av fjell, og hele 88 prosent av arealet ligger 600 moh. Kommunen har flere store vann og elver. Bygdenavnet

Gausdal stammer fra det norrøne *Gausdalr*, et ord som ifølge Svendsen (2011) har sitt opphav i elvenavnet *Gausa* som betyr «stri strøm/foss».

Siden 1830-årene har Gausdal kommune, da som henholdsvis Østre Gausdal og Vestre Gausdal kommuner, hatt over 5000 innbyggere. Året 1960 står fram som et av de årene med flest innbyggere i Gausdals historie, da 6 600 innbyggere bodde i bygda. Man opplevde etter 1980-årene at innbyggertallet i bygda viste svak nedgang, men etter tusenårsskiftet stoppet den negative trenden opp (ibid.). Innbyggertallet har holdt seg relativt stabilt de siste 10-15 årene, og per 1. januar 2016 hadde Gausdal 6 227 innbyggere (Statistisk sentralbyrå, 2016). Storparten av bygdas befolkning bor innen en radius av 10 km fra handels- og administrasjonssenteret Segalstad bru. Innen samme radius finner man de to andre store tettstedene i bygda: Follebu og Forset (Gausdal kommune, 2015).

Tradisjonelt har jord- og skogbruk vært den største næringsveien i Gausdal, og på 1800-tallet var kommunen et rent bonde- og jordbrukssamfunn. Jordbruket var dominert av dyrehold, med melk og kjøtt som de viktigste produksjonene (Engen, 1988: 12). Skogbruket hadde på denne tiden lite å si for det økonomiske livet i bygda, men ettersom etterspørselen på brensel og tømmermateriale økte utover på 1900-tallet, fikk skogbruket større næringsmessig betydning også i Gausdal (Moren, 1991: 15, 90-91; Engen, op.cit.: 150). I dag er trevareindustrien i bygda svært allsidig, og står sammen med en stor avdeling fra det private Q-Meieriet for flere av arbeidsplassene i kommunen (Gausdal kommune, 2015; Svendsen, 2011).

Man har etter 1950-tallet opplevd stor nedgang i primærnæringene i bygda, og skog- og jordbruket har etter denne tiden fått stadig mindre direkte betydning for sysselsettingen i Gausdal. Eksempelvis arbeidet 75 prosent av arbeidstakerne i kommunen innen primærnæringene i 1950-årene, mens kun 14 prosent arbeidet i samme næring i 2014 (Alnes & Gløtvold-Solbu, 2015; Moren, 1991: 16). De største endringene i sysselsettingen har man sett i tertiærnæringen som nærmest eksploderte i 1970-årene, og som i dag sysselsetter en stor del av arbeidstakerne i kommunen (Moren, 1991: 16). Det er i tillegg mange som pendler til Lillehammer for å jobbe og studere. I 2001 hadde 41 prosent av de yrkesaktive arbeid utenfor kommunen, med Lillehammer som viktigste arbeidssted (Gausdal kommune, 2015; Svendsen, 2011). I dag er det grunn til å tro at antallet yrkesaktive med arbeid i Lillehammer er betydelig større.

Reiselivsnæringen er ellers av særlig betydning for Gausdal, og er en næring som har vært i stor vekst de siste femti årene. Det finnes betydelig turisme i bygda, særlig i vintersesongen. På Skeikampen finnes et stort alpinksenter, høyfjellshoteller, fjellstuer, private hytter og leiligheter i tillegg til utallige langrennsløyper. På sommertid finner man på

Skeikampen med golfbane, tennisbaner og sykkel- og turmuligheter. I tillegg har en av de mest kjente attraksjonene i Gausdal sommeråpent, nemlig Karoline og Bjørnstjerne Bjørnsons dikterhjem Aulestad. Gausdal lokker ellers med en flott nasjonalpark, samt flere museer og gallerier (ibid.).

2.2 Gausdalsdialekta

I dette underkapittelet vil jeg i første omgang greie ut om dialektområdet som Gausdal befinner seg i, og i den sammenheng forsøke å plassere dialekta i det østnorske dialektlandskapet. Jeg vil deretter redegjøre for et utvalg av særtrekk ved gausdalsmålet. Oppgavens format gir ikke plass til å kunne gå noe særlig i detalj i denne sammenhengen, og jeg har derfor måttet være selektiv på de språkdragene jeg har valgt å ta med.

Mæhlum & Røyneland (2012: 54) omtaler den sørligste delen av Gudbrandsdalen som et overgangsområde mellom *nordøstlandsk* og *midlandsk*, og at det derfor kan være vanskelig å gi talemålene som finnes her, en entydig og klar klassifisering. Plasseringen av talemålene i Gudbrandsdalen har derfor vært et omdiskutert tema blant språkforskere i lang tid. Eksempelvis plasserte Sigurd Kolsrud (1951: 69) talemålene i Gudbrandsdalen under *midlandsmål*, det som i dag kalles *midlandsk*, mens Amund B. Larsen (1897: 41) derimot delte opp dalen og inkluderte sørdalsmålene med under *opplandsmålene*, det som i dag ofte omtales som *nordøstlandsk*. Mæhlum & Røyneland (2012) opererer med den samme todelingen som Larsen gjorde tidligere, og plasserer dermed dialektene i den sørligste delen av Gudbrandsdalen under *nordøstlandsk*, mens talemålene i Midt- og Nord-Gudbrandsdalen tilhører det midlandske dialektområdet. Det er likevel viktig i denne sammenhengen å nevne at Mæhlum & Røyneland (op.cit.: 70) understreker at det er flere språkdrag i talemålene i Nord-Gudbrandsdalen som peker sørover mot *nordøstlandsk*, og at det derfor ikke er uproblematisk å dele dalen opp på denne måten.

I og med at Gausdal er en sidedal i Gudbrandsdalen, vil mye av den samme «målbåsproblematikken» være aktuell også her. Siden det heller ikke er skrevet noe særlig om gausdalsdialekta tidligere, har det vært vanskelig også for meg å gi dialekta en klar klassifisering. Jeg har derfor, med utgangspunkt i inndelingen som blant andre Mæhlum & Røyneland (2012) opererer med, valgt å plassere gausdalsdialekta inn under det nordøstlandske dialektområdet sammen med de andre sørdalsmålene i Gudbrandsdalen. Dette er med bakgrunn i at gausdalsmålet i stor grad ligner målførene man finner i de nærmeste bygdene, og da særlig talemålene man finner på Tretten og i Øyer i Sør-Gudbrandsdalen (se vedlegg nr. 2).

Som nevnt tidligere vil språktrekkene i de følgende underkapitlene også ha en sentral rolle i analysedelen hvor de kvalitative dataene skal legges fram. Disse trekkene vil med andre ord være det jeg primært kommer til å se etter hos informantene mine, og det er på bakgrunn av disse jeg kommer til å si noe om de fire ungdommenes språklige praksis i analysen.

2.2.1 Palatalisering av alveolarer og velarer

Et trekk ved gausdalsmålet som peker nordover, er palataliseringen av de lange alveolarene *ll* og *nn*. *Palataliserte alveolarer* er et dialekttrekk i det østnorske dialektområdet som man tradisjonelt finner i nordøstlandsk og i gudbrandsdalsmålene, og som lydlig sett innebærer en såkalt «j-klang» i alveolarene (Mæhlum & Røyneland, 2012: 51; Skjekkeland, 2005: 75). I gausdalsdialekta er det imidlertid vokalen foran konsonantene *nn*, *ll* og *ld* som får en egen palatal komponent i seg, slik at resultatet blir en kortdiftong. Denne diftongen opptrer som et *i*-segment i ord som for eksempel *dæⁱn* og *mæⁱn* (den, men), *æⁱlle* og *læⁱll* (alle, lell/likevel), *kvæⁱld* og *æⁱlder* (kveld, alder). Det første leddet i diftongen har ofte en kvalitet som ligger en plass mellom *e* og *æ*, og som skrives med lydskrifttegnet [ɛ]. I det videre kommer jeg til å skrive *æ* for denne lydkvaliteten i tråd med vanlig normalortografi innenfor bokmål. Ifølge Skjekkeland (ibid.) har man noen steder, særlig i bygdene på begge sider av Mjøsa og i deler av Gudbrandsdalen, også fått en diftong i form av et *y*-segment. I gausdalsdialekta oppstår dette i ord som for eksempel *vø^yll* (voll) og *ø^ydde* (odde), men også i stedsnavn som for eksempel i *Fø^yllbu* (Follebu). Palatalisering av alveolarer er en form for videreutvikling av den «ordinære» palataliseringen man finner i Trøndelag, og fenomenet blir gjerne kalt *palatal diftongering* eller *palatal segmentering*. Dette språktrekket blir i dag gjerne regnet som et «bredt» og geografisk markant dialekttrekk, og er på veg ut av bruk i mange urbane østnorske områder (Mæhlum & Røyneland, 2012: 51).

I gausdalsmålet finner man også eksempler på *palatalisering av velarer*; en form for palatalisering som rammer de velare plosivene *k* og *g* (Skjekkeland, 2005: 69). Dette oppstår når den ustemte konsonanten *k* blir palatalisert til en «kje-lyd», som for eksempel i ordene *naçen* (naken), *vaçen* (våken) og *nyçyl* (nøkkel) i gausdalsdialekta. Når det gjelder palatalisering av den stemte velare plosiven *g*, er dette et dialekttrekk som er på sterkt retur blant gausdøler i dag. Man vil likevel finne eldre gausdøler som for eksempel sier *hojje* i perfektum partisipp for verbet *hogge* og *lejje* som infinitivsform for verbet *legge*. I disse ordene har den palataliserte *g*-en gått over til en *j*-lyd (Skjekkeland, op.cit.: 72). Man kan også finne tilfeller hvor den palatale komponenten opptrer som et eget *i*-segment foran den lange velaren *gg* i gausdalsmålet. Man får da, som ved palatalisering av alveolarene som tidligere er omtalt,

en kortdiftong foran denne velaren (personlig korrespondanse med Martin Skjekkeland mai 2016). Dette skjer for eksempel i former som *væⁱgg* (vegg), *æⁱgg* (egg) og *bæⁱgge* (begge). Generelt er palatalisering av velarer et språkdrag under sterkt press over hele landet, og blir derfor mer og mer borte fra norske dialekter i dag (Skjekkeland, 2005: 72).

2.2.2 Dativ

I de nordlige strøkene av østlandsk har man tradisjonelt hatt en egen dativmorfologi, noe man også har hatt i store deler av midlandsk (Mæhlum & Røyneland, 2012: 49). Gausdalsmålet har opprinnelig hatt dativ i substantiv og en del pronomen når de opptrer i bestemte syntaktiske posisjoner. Det er vanligvis preposisjoner som styrer dativen, men det finnes eksempler på at enkelte verb, adjektiv og adverb også styrer dativ i gausdalsmålet. For eksempel gir verbene *følge* (følge) og *je* (gi) og adverbet og adjektivet *væra sjyll* (være i slekt med) dativ: *følge jentom hemmat*, *je grisom mat* og *han må væra sjyll onkla sine*. Også pronomenformene får dativ i bestemte posisjoner, som for eksempel: *e serverte hånnom* og *e unna henne*. Som man ser av eksemplene over, har gausdalsmålet endingen *-a* i dativ av maskulinum entall, *-en* i dativ av femininum entall og *-om* i dativ flertall. Når det gjelder dativ ved nøytrum entall, har man tradisjonelt hatt dativ uten egen endelse og med skifte i tonelag i gausdalsmålet. Eksempelvis sier man derfor i nominativ nøytrum: *¹fjeⁱllé æ høgt*, med tonelag 1. I dativ nøytrum får man derimot skifte i tonelag, og sier: *e æ på ²fjeⁱllé*, med tonelag 2 (Helleland & Papazian, 1981: 26, 43).

I dag står dativen fremdeles ganske sterkt i gudbrandsdalsmålene, men da først og fremst i de mest rurale områdene (Mæhlum & Røyneland, op.cit.: 69). Dativen er ellers på sterk retur over hele det østlandske dialektområdet. Vestad (1981: 16) hevder at gausdøler født etter 1960 har en svært ujevn dativproduksjon, særlig de som er bosatt i og rundt de største tettstedene i kommunen. I tillegg fant han i begynnelsen av 1980-tallet at dativen stod sterkest blant eldre bosatt i mer grigrendte strøk i bygda. I dag er det grunn til å tro at dativen står enda svakere blant gausdøler flest, og at man fortsatt finner mest dativbruk blant eldre dialektbrukere bosatt i rurale strøk i kommunen.

2.2.3 Senkning av gammel kort *e* til *æ*

Senkning er en lydlig prosess der kvaliteten på en vokal har «falt ned» et hakk sammenlignet med vokalkvaliteten man hadde i norrøn tid, og dette er et dialekttrekk man finner i varierende grad i de fleste norske dialekter. Man snakker normalt om senkning i tilknytning til gamle *korte*

vokaler, noe som i praksis vil si at gammel *i* faller ned til *e*, *e* faller ned til *æ* og *y* faller ned til *ø* (Skjekkeland, 2005: 45-46). Innenfor det østnorske dialektområdet har denne prosessen stått klart sterkest i nordøstlandsk, noe som har ført til at senkningen er nokså omfattende i dette området. Her blir for eksempel gammel kort *e* senket til *æ* i de aller fleste lydlige posisjoner, som for eksempel i *træffe*, *trække*, *sætta*, *ætte(r)* og *fæmti* (Mæhlum & Røyneland, 2012: 56). Når det gjelder senkning av gammel kort *i* til *e* og *y* til *ø*, er dette dialekttrekk som i varierende grad er på veg ut av gausdalsdialekta i dag. Jeg vil av den grunn ikke inkludere senkning av disse vokalene i studien, og konsentrerer meg derfor bare om senkning av gammel kort *e* til *æ* i analysedelen.

2.2.4 Pronomenformer

1. personpronomenet i entall subjektsform har tradisjonelt vært varianter med en *j*-lyd over hele det østlandske dialektområdet. I praksis vil dette si *je* eller *je(g)*, og utviklingen i dag går i retning av stadig mer bruk av den sistnevnte varianten (op.cit.: 51-52). Midlandsmålene har i det østnorske dialektområdet tradisjonelt brutt med de typiske østlandske formene med *j*-, og har derfor i stedet hatt varianter som peker vestover: enten *e* eller *eg* (op.cit.: 67). *1. personpronomenet i gausdalsmålet* er den samme varianten som tradisjonelt har vært brukt blant gudbrandsdølene, nemlig *e*. Når det gjelder *3. personpronomen i flertall*, er det former som ender på *-m* som er de tradisjonelle over hele det østlandske området; det vil si varianter som *dem*, *døm* eller *dom* (op.cit.: 52). I Gausdal er det tradisjonelt formen *døm* som brukes. Det er grunn til å tro at denne pronomenformen står sterkt blant både eldre og unge gausdøler i dag, og at den derfor ikke er under særlig press fra den mer urbane pronomenformen *de*.

2.2.5 Nektingsadverb

Når det gjelder nektingsadverb, er det varianten *itte* som tradisjonelt brukes i gausdalsmålet. I østlandsk i dag er tendensen at *itte* brukes mest i de rurale områdene, først og fremst i nordøstlandsk, mens det er varianten *ikke* som tar over i østlandske byer og i urbaniserte strøk. Den tradisjonelle varianten *itte* er i gausdalsmålet under press fra den urbane varianten *ikke*, særlig i tettstedet Follebu og de områdene i Gausdal som grenser til Lillehammer kommune.

2.2.6 Trykkplassering i importord

Trykkplassering kan være både geografisk og sosialt betydningsskillende i Norge, men da først og fremst i fremmedord med gresk eller latinsk opprinnelse (Mæhlum & Røyneland, 2012: 37).

I norsk er det som oftest slik at det er rotstavelsen som har hovedtrykket, som i *'kasta* og *'sola* (Skjekkeland, 2005: 32). I fremmedord som for eksempel *mobil* og *nasjon* har derimot mange norske dialekter valgt å holde på den trykkfordelingen som opprinnelig fantes i långiverspråket. Dette gir uttalelser som *mob'il* og *nasj'on*. I enkelte dialekter, særlig innenfor østnorsk, har man likevel tradisjonelt valgt å beholde trykkplasseringen på rotstavelsen i disse ordene, noe som gir uttale som *'mobil* og *'nasjon*. Dette har vært tilfellet i gausdalsdialekta, der man tradisjonelt har førstestavelsestrykk ved importord. Dialekttrekket blir i dag sett på som geografisk, men kanskje mest som sosialt markant, og er derfor i liten grad brukt i urbane strøk og i byer (ibid.).

2.2.7 Bøying av bestemt form flertall av substantiver

I Sør-Gudbrandsdalen har man i bestemt form flertall av maskuline substantiver fått den tradisjonelle endingsvarianten *-an* (Mæhlum & Røyneland, 2012: 57). Dette gir ord som for eksempel *guttan*, *storan* og *hæstan*. Denne endingsformen er ikke bare gjeldende for flertall av maskulinum i gausdalsmålet, men benyttes også for både femininum og nøytrum. Dette kommer til uttrykk i former som *jentan*, *jakkan* og *bøkan* i femininum, og som *boan*, *husan* og *brevan* i nøytrum. Tendensen er altså i dag at *an*-endingen har utviklet seg analogisk og blitt flertallsform i bestemt form flertall av substantiv i gausdalsmålet.

2.2.8 Enstavede presensformer av sterke verb

Tradisjonelt har man over det aller meste av det østnorske dialektområdet hatt enstavede presensformer av sterke verb, og noen former har også omlyd (Skjekkeland, 2005: 120-121). Eksempler på enstavede former uten omlyd i gausdalsdialekta er *ligg* (ligger) og *finn* (finner), mens eksempler på enstavede former med omlyd kan være *kjæm* (kommer) og *søv* (sover). Denne enstavede presensformen med eller uten omlyd er i dag, særlig i urbane områder, i sterk konkurranse med tostavede presensformer uten omlyd, og det er de tostavede formene som ser ut til å vinne terreng blant språkbrukerne på Østlandet (Mæhlum & Røyneland, 2012: 49).

3. Tidligere forskning

I dette kapitlet ønsker jeg å skissere en oversikt over tidligere forskning av dialekter og dialektendringer på Østlandet, med særlig fokus på det indre Østlandet. Å ta for seg et større område ville vært for omfattende med tanke på denne oppgavens omfang. Innledningsvis vil jeg gjøre rede for typiske utviklingstendenser på Østlandet mer generelt, før jeg i det videre tar sikte på å utdype resultatene fra noen enkeltstudier som kan ha overføringsverdi til mitt undersøkelsessted Gausdal. Kapitlet vil ellers ha en kronologisk rekkefølge, der jeg avslutningsvis tar for meg den nyeste forskningen på området.

3.1 Generelt om dialektutviklingen på Østlandet

De norske dialektene har forandret seg svært mye siden andre verdenskrig, noe Anders Steinsholts (1964) forskning av bygdemålet i Hedrum er et godt eksempel på. På slutten av 1940-årene tok Steinsholt for seg talemålet i Hedrum like nord for Larvik. I forbindelse med dette forskningsprosjektet fant han at språktrekk fra bymålet i Larvik ble tatt opp i byggedialekta i Hedrum. Da han tre tiår senere tok for seg det samme dialektområdet for å gjøre den samme undersøkelsen en gang til, gjorde han noe ingen andre språkforskere hadde gjort før ham. Han fikk med dette muligheten til å dokumentere endringene i lokalsamfunnet i *faktisk tid*, og endringene han fant var radikale: Den gamle hedrumsdialekta var på starten av 1970-tallet så godt som borte, mens det som tradisjonelt hadde vært Larvik bymål, nå var blitt allment talemål i hele Hedrum (Steinsholt, 1972). I dag står Steinsholts forskning av hedrumsmålet som et av de mest banebrytende sociolingvistiske forskningsprosjektene på den dynamiske språksituasjonen i Norge (Mæhlum & Røyneland, 2012: 124; Vikør, 1999: 18).

Med andre ord dokumenterte Steinsholt allerede på 1940-tallet den tendensen folk flest ser som det mest karakteristiske ved språkutviklingen i vår tid; nemlig at dialektene «forsvinner». Disse språklige endringene må sees i sammenheng med samfunnsutviklingen det siste århundret. Dagens mobile samfunn fører til andre bosetningsmønstre enn vi har sett tidligere. Vi flytter mer, og trenden er at flere bosetter seg i byer og tettbygde strøk. Dette skaper språkmiljø hvor flere dialekter møtes til daglig, noe som endrer måten vi kommuniserer på. I dag forsvinner dialekttrekk med liten geografisk utbredelse mer og mer fra de norske dialektene, og de geografiske dialektale forskjellene har dermed blitt mindre (Skjekkeland,

2005: 22-23). I dag er situasjonen derfor slik at vi har fått en noe annerledes språklig hverdag i Norge, enn vi hadde for bare noen tiår siden.

At de markante dialekttrekkene forsvinner særlig blant de yngre dialektbrukerne, viser studier fra for eksempel Numedal (Papazian 1997), Nes og Hemsedal i Hallingdal (Thoengen 1994 og Venås 1996) og Røros og Tynset (Røyneland 2005) (op.cit.: 26). Flere av disse forskningsprosjektene er inkludert i Kleiva, Donali, Nessel & Øygardens (1999) antologi *Austlandsmål i endring*; ei bok med mål om å sette søkelyset på språkendringstendensene på det indre Østlandet. I innledningskapittelet i denne boka skriver Vikør (1999: 13) at ungdom født etter 1980-tallet holder dårligere på dialekta si enn generasjonene som er født før dem, og at tendensen er at de i større grad legger om til det han kaller et «bokmålsnært talemål». Videre skriver Vikør (ibid.) at denne såkalte «dialekttilbakegangen» blant de unge først og fremst ser ut til å være et østlandsk fenomen, og at de tradisjonelle dialektene på Østlandet generelt er under sterkt press. Han understreker likevel at det er store forskjeller fra region til region når det gjelder hvordan dette presset arter seg. Han nevner i denne sammenhengen at det er i Gudbrandsdalen, Østerdalen og Vestoppland at de tradisjonelle dialektene holder seg best, men at de i sentrumsområdene er under press også her. I disse områdene viskes de geografisk markerte dialekttrekkene ut, og blir erstattet av modifiserte regional-østlandske drag. I Valdres, Hallingdal og Numedal opplever man i større grad drastiske overganger fra de tradisjonelle talemålene til mer standardnære sørøstlandske bymål, og resultatet i disse områdene blir dermed at talemålene ligner mer og mer på det modifiserte talemålet som man i dag finner over det meste av Sørøstlandet (op.cit.: 40).

Arne Torp (1999) har skrevet om sentrums- og utkantsmål i midtgudbrandsdalsbygda Ringeby, med utgangspunkt i det han omtaler som usystematiske observasjoner av dialekta i over tretti år. Det tradisjonelle ringebumålet plasserer Torp (op.cit.: 86) sammen med de andre dialektene i Midt- og Nord-Gudbrandsdalen, altså under midlandsk. I artikkelen settes sentrumsmålet og bygdemålet opp mot hverandre, og Torp redegjør for både likheter og forskjeller mellom disse. Han konkluderer med at sentrumsmålet i Ringeby er en ny og yngre form for gudbrandsdalsmål, og at tendensen i dag er at denne formen sprer seg utover i bygda. Ringeby representerer ifølge Torp (op.cit.: 95) et språksamfunn som har blitt mer og mer vanlig her i landet. På disse stedene har det vokst fram nye talemålsformer som skiller seg mer eller mindre radikalt fra det talemålet som fantes på stedet fra før, noe som fører til at mange av de tradisjonelle bygdemålsformene er under sterkt press. Denne språklige påvirkningen og utjevningen mener han er en uunngåelig konsekvens av kommunikasjonsmønstrene i vår tid (op.cit.: 98-99). Til tross for at sentrumsmålet i Ringeby regnes for å være en yngre og

modifisert form for gudbrandsdalsmål, har det ifølge Torp (op. cit.: 98) fortsatt mange dialektale trekk som gjør at det blir oppfattet som typisk «gudbrandsdalsk» blant folk flest.

At dialektene i Gudbrandsdalen holder seg bedre blant de unge enn andre dialekter på Østlandet, er et inntrykk Vikør (1999: 28) hevder «mange» nordmenn sitter med. Bakgrunnen for Nina Berg Rudis (1999) hovedoppgave om språkvariasjonen i Gudbrandsdalen og Hallingdal tok utgangspunkt i en lignende observasjon. Hun hadde en hypotese om at unge gudbrandsdøler benytter seg av flere tradisjonelle språktrekk enn unge hallinger. I denne studien avdekket Rudi at de unge gudbrandsdølene generelt opplevde at de selv snakket tradisjonell dialekt, mens mange av de unge hallingene derimot oppga at de mente de snakket en form for «standard østnorsk». I tillegg var det flere hallinger enn gudbrandsdøler som oppga at de snakket et såkalt «blandingsmål» (op.cit.: 78-79). Rudi nevner flere grunner til at det er forskjell på dialektbruken blant de unge språkbrukerne i disse dalførene, men poengterer at det likevel er vanskelig å komme med noe entydig svar på dette spørsmålet. Samtidig sier hun avslutningsvis at det er forskjell i tilflytting og gruppetilhørighet som trolig utgjør de viktigste faktorene i studien. Skiturismen i Hallingdal har ført til at det her er desidert mest tilflytting og færrest foreldrepar der begge er fra dalen. Dette hevder Rudi fører til at færre barn og unge lærer å snakke hallingmål fra de er små, i tillegg til at de generelt er mer «på høyde» med det som skjer i byen enn det ungdom i andre dalfører er (op.cit.: 80). Fordi tilflyttingen er så mye større i Hallingdal enn i Gudbrandsdalen, mener hun at de sosiale nettverkene i Gudbrandsdalen er sterkere enn i Hallingdal. Disse tette nettverkene gjør den sosiale kontrollen større, noe som kan forhindre at språklige novasjoner fra for eksempel et standardisert talemål skal føre til store språklige endringer i dølamålet. Gudbrandsdølene har slik større tilknytning til det lokale enn hallingene, sier Rudi, noe som gjør seg utslag i mer dialektbruk hos gudbrandsdølene (op.cit.: 83-84).

Et annet forskningsprosjekt som dokumenterer at geografisk markante dialekttrekk har en tendens til å forsvinne blant unge dialektbrukere, er Øygardens (1999) forskning på dativbruk i Vågå. Hun fant at dativbruken fortsatt stod ganske sterkt blant vagværer generelt på 1990-tallet, spesielt dativ etter preposisjoner, men at tendensen var synkende blant de yngste dialektbrukerne (op.cit.: 106). Den viktigste faktoren for dativbruk i Vågå, bortsett fra alder, var ikke overraskende *bosted*; de mest ustødige dativbrukerne bodde i sentrumsstrøkene, mens de mest stødige dativbrukerne bodde i rurale strøk (op.cit.: 112). Til tross for at dativbruken i Vågå fortsatt holdt seg forholdsvis godt på 1990-tallet, forventet Øygarden at dette særtrekket ville være et av de første som kom til å forsvinne når dialekta eventuelt kom til å «jevnes ut», dvs. nivelleres (op.cit.: 114).

3.2 Nyere forskning

Som nevnt innledningsvis i dette delkapittelet ønsker jeg også å omtale enkelte studier av nyere art som jeg mener har særlig relevans og overføringsverdi for mitt undersøkelsessted Gausdal. I denne sammenheng vil jeg ta for meg Langlis (2002) studie av hedmarksdialekta i Vang, Fagervold Clausens (2012) studie av lillehammermålet, i tillegg til at jeg kort vil omtale Ekerhaugens (u.a.) avhandling om språklig variasjon blant unge gausdøler; en studie som er planlagt publisert i løpet av våren 2016. Særlig mener jeg Langlis studie av vangsdialekta er relevant for min oppgave, fordi Vang kan tenkes å ha visse likhetstrekk med Gausdal. I det videre følger en kort gjennomgang av de nevnte studiene.

3.1.1 Fra lokalmiljø til storsamfunn

Langlis (2002) hovedoppgave *Fra lokalmiljø til storsamfunn* hadde som mål å ta for seg språket til barn og unge i bygda Vang i Hamar kommune. Hennes motivasjon for å skrive om vangsmålet bunnet i utsagn om at hedmarksdialekta i Vang ser ut til å holde seg dårligere enn i andre områder i Hedmark. For å se nærmere på dette, tok hun utgangspunkt i en hypotese om at de unge i Vang, ettersom de blir eldre og begynner på nye skoler som ligger geografisk nærmere bysenteret Hamar, fjerner seg mer og mer fra det tradisjonelle vangsmålet. Hun valgte derfor å intervju informanter med stort aldersspenn, og intervjuet barn og unge fra Øvre Vang som gikk henholdsvis på barneskolen i Øvre Vang (ca. 10 km fra Hamar by), ungdomsskolen i Ridabu (ca. 2 km fra Hamar by) og på Hamar Katedralskole (op. cit.: 6-8).

I de kvalitative intervjuene uttrykker informantene fra ungdomsskolen at de opplevde overgangen fra barneskolen i Vang til ungdomsskolen i Ridabu som en stor overgang rent språklig sett. Elevene på Hamar Katedralskole forteller om den samme perioden, og at overgangen fra barneskolen i det rurale Vang til den mer sentrumsnære ungdomsskolen i Ridabu også for dem førte med seg språklige utfordringer. Ut fra dette konkluderer Langli med at ungdom fra Vang begynner å modifisere språket sitt i møte med by- og storsamfunnet Hamar etter hvert som de blir eldre. Likevel viste de kvantitative analysene i studien at informantene fra barneskolen i Vang hadde en relativt høy gjennomsnittlig modifiseringsprosent, og det var dermed overraskende få av de yngste informantene som snakket tradisjonelt vangsmål (op.cit.: 137-138).

Disse noe motstridende resultatene forklarer Langli med at det i de senere årene har skjedd en forandring i hele vangssamfunnet når det gjelder kontakten med den nærliggende byen Hamar. Lokalsamfunnet Vang lever ikke lenger på «utsiden» av byen på samme måte som

før; det har i større grad blitt tatt opp i storsamfunnet og er en del av det. Denne urbaniseringsprosessen har blant annet ført til at det som før kanskje var urbane barn og ungdommers interesser og verdier, nå i stor grad også har nådd barn og unge i mer rurale strøk. Tendensen er dermed at i alle fall yngre vangssokninger generelt fjerner seg fra det tradisjonelle vangsmålet og nærmer seg et mer standardisert østnorsk talemål (ibid.). Sagt med andre ord viser Langlis studie at selv barneskoleelevene, som fortsatt går på skole i Øvre Vang, også har blitt inkludert i storsamfunnet (op.cit.: 156).

3.1.2 Lillehammermål

Fagervold Clausens (2012) hovedoppgave *Lillehammermål* beskriver språket blant ungdom i Lillehammer. Her har hun undersøkt i hvilken grad unge språkbrukere i Lillehammer bruker overregionale standardvarianter, og i hvilken utstrekning tradisjonelle og lokale språktrekk i lillehammermålet fortsatt er i bruk (op.cit.: 1). Talemålet i Lillehammer har Fagervold Clausen hatt visse problemer med å plassere innenfor det østnorske dialektlandskapet, da det i likhet med gausdalsmålet ligger i et grenseområde mellom midlandsk og nordøstlandsk. I tillegg sier hun det er viktig i denne sammenhengen å ta hensyn til at store deler av det østnorske dialektområdet, særlig rundt Oslofjorden og Mjøsa, er sterkt urbanisert. I disse områdene finner man generelt færre geografisk markerte dialekttrekk i bruk enn man gjør i rurale områder, og Lillehammer skiller seg derfor utvilsomt fra sine mer rurale naboer. Særlig i Gausdal, Fåberg, Brøttum og sør i Gudbrandsdalen har man i større grad bevart de tradisjonelle språktrekkene også blant de unge, sier Fagervold Clausen (op.cit.: 37).

For å finne ut mer om lillehammerungdoms språkbruk valgte Fagervold Clausen å gjennomføre undersøkelsene sine blant elever ved to videregående skoler i Lillehammer; henholdsvis Vargstad og Lillehammer videregående skoler. Vargstad videregående er en yrkesfaglig skole, mens Lillehammer videregående i hovedsak tilbyr studiespesialisering. Fagervold Clausens avhandling har en kvantitativ hovedretning hvor hun benytter seg av ulike språklige variabler som hun finner belegg for i kvalitative intervjuer med elevene fra de to skolene. Noen av språktrekkene hun ser på, er tjukk *l*, «Østfold-L» (såkalt apikal *l*), trykkplassering i importord, jamning, én eller flere stavelser i presens av sterke verb, personlig pronomen i 3. person entall (hun/hu/ho) og flertall (de/dem/rem/døm/røm). Fagervold Clausens resultater viser at ungdom i Lillehammer benytter seg av flere varianter av disse språktrekkene, og at det dermed er stor språklig variasjon blant ungdom i Lillehammer (op.cit.: 58-59). Resultatene viser i tillegg at språkbruken på de to skolene også er forskjellig. Blant yrkesfagelevene forekommer det flere lokale språktrekk enn hos elevene på Lillehammer

videregående, der flere benytter seg av det Fagervold Clausen kaller «konservative standardvarianter» (op.cit.: 58-59, 81). Det faktum at flere lokale språktrekk ser ut til å overleve blant elever på yrkesfaglig studieretning enn hos elever på studiespesialiserende studieretning, *kan* også henge sammen med at det på yrkesfagene er flere elever fra områdene rundt Lillehammer. Vargstad videregående skole er en av få skoler i området som tilbyr yrkesfaglige studieretninger, mens det studiespesialiserende tilbudet er relativt stort i området. På Lillehammer videregående skole er det dermed et større antall elever som kommer fra og som bor i Lillehammer sentrum (op.cit.: 106-107).

3.1.3 «Vi lage itte gausdøl»

Motivasjonen for Ekerhaugens (u.a.) undersøkelse bunner i en hypotese om at elever som velger et studiespesialiserende utdanningsforløp, i større grad velger å benytte seg av standardnære varianter enn elever som velger yrkesfaglig utdanning. Ved å ta utgangspunkt i både studieretning og «sted» ønsker Ekerhaugen å se nærmere på om unge gausdøler på henholdsvis studiespesialiserende og yrkesfaglige studieretninger tenderer å følge det samme språklige mønsteret. De åtte informantene i studien er plukket ut blant elever ved studiespesialiserende utdanning ved Gausdal videregående skole og yrkesfaglig utdanning ved Lillehammer videregående skole (avd. Nord og avd. Mesna). Ved å intervjuere unge gausdøler med henholdsvis studiespesialiserende eller yrkesfaglig bakgrunn, håper Ekerhaugen å tydeliggjøre samspillet mellom språklig variasjon og «sted». Undersøkelsen har ifølge Ekerhaugen en kvalitativ hovedretning, men inneholder også en enkel kvantitativ analyse som brukes for å tydeliggjøre den språklige variasjonen i materialet.

Resultatene til Ekerhaugen viser foreløpig at valg av utdanning i noen grad har sammenheng med språklig variasjon. Det kommer fram at informantene med studiespesialiserende bakgrunn holder bedre på de tradisjonelle dialekttrekkene enn elever med yrkesfaglig utdanning. Ekerhaugens resultater viser med andre ord det motsatte av hva hypotesen hun tok utgangspunkt i tilsa. Disse resultatene drøftes i sammenheng med skolens geografiske plassering: Med tanke på at gausdølene ved Lillehammer videregående skole faktisk må ut av bygda for å gå på skole, utsettes disse for mer språkkontakt fra andre språkvarianter enn gausdalsmålet, og da særlig det standardnære lillehammermålet.

4. Metode

Tidligere sosiolingvistisk forskning opererte lenge med to ulike retninger innen fagdisiplinen, en kvalitativ og en kvantitativ sosiolingvistikk (Akselberg, 1997: 23). I moderne sosiolingvistikk har det derimot blitt vanligere praksis å kombinere disse metodene, fordi dette i mange tilfeller gir mer utfyllende svar enn om man bare rendyrker den ene tilnærmingen. Sosiolingvistikken har derfor vært en fagdisiplin som tradisjonelt har lagt mye vekt på metodologiske diskusjoner. Blant annet har det blitt skrevet flere avhandlinger som tar opp og drøfter denne metodetilnæringsproblematikken nærmere, se blant annet Mæhlum (1992) og Røyneland (1994). Med bakgrunn i denne avhandlingens omfang har jeg valgt å ikke inkludere en lignende forskningsteoretisk drøfting her. Jeg vil heller fokusere på å redegjøre for de metodene og analysemåtene jeg har valgt å benytte meg av. Videre vil jeg ta for meg selve feltarbeidet, datainnsamlingen og behandlingen av materialet, og i lys av dette gjøre rede for ulike utfordringer som dukket opp underveis i forskningsprosessen.

4.1 Valg av metode

Valg av metode for datainnsamling til et forskningsprosjekt avhenger enkelt og greit av hva det er man ønsker å finne svar på. Velger man en «strategisk» metodisk tilnærming, kan det i verste fall føre til at resultatene man kommer fram til, er feilaktige, eller at de ikke gir svar på det man ønsket å finne svar på i utgangspunktet. I den kvantitative sosiolingvistikken har tradisjonen vært å tallfeste både sosiale og språklige størrelser i datamaterialet. Forskningsprosjekter med kvantitativ tilnærming har tatt sikte på å ha et stort antall informanter, slik at det har vært mulig å generalisere resultatene ut fra et representativt utvalg av informanter. I kvalitativ sosiolingvistikk har man derimot operert med få informanter, og man har i større grad hatt fokus på enkeltindividet i stedet for å finne det gjennomsnittlige og representative. I moderne sosiolingvistikk har det imidlertid, som jeg skrev innledningsvis i dette kapitlet, blitt vanlig å kombinere disse metodiske tilnærmingene for å oppnå bredere forståelse av det fenomenet man har som mål å forske på (Akselberg, 1997: 28).

Når det gjelder innsamlingen av datamaterialet til denne studien, har jeg valgt å ha en kvalitativ hovedretning. Samtidig ønsket jeg å benytte meg av en spørreundersøkelse for å velge ut informanter til de kvalitative intervjuene. Spørreundersøkelser generelt er en typisk kvantitativ metode, men de kan også ha en mer kvalitativ funksjon i innsamlingsprosesser. I

denne sammenhengen benyttet jeg meg av spørreundersøkelsen i hovedsak for å skaffe meg oversikt over det informantgrunnet som finnes i Gausdal. Denne delen av undersøkelsen hadde slik sett en kvantitativ tilnærming. Siden jeg i tillegg ønsket å finne ut mer om den kompetansen ungdommene sitter inne med om sin egen dialekt, lagde jeg enkelte spørsmål hvor jeg blant annet spurte etter særskilte dialektale trekk i gausdalsmålet. Spørreundersøkelsen fikk dermed også en kvalitativ del, der informantene i større grad fikk mulighet til å reflektere rundt spørsmålene (se vedlegg nr. 3 for fullt spørreskjema).

Altså har jeg i denne avhandlingen hatt en kvalitativ hovedretning. Postholm (2010: 32) skriver at «kvalitativ forskning innebærer å utforske menneskelige prosesser eller problemer i en virkelig setting» og at «kvalitative studier ble skapt ut fra ønsket om å ‘forstå den andre’». For å få større innsikt i og bredere forståelse av informantene mine, arbeidet jeg videre kvalitativt under de fire intervjuene. Jeg har i tillegg gjort rene kvalitative analyser av datamaterialet fra de samme intervjuene.

4.2 Valg av informanter

Spørreundersøkelsen inneholdt ulike biografiske bakgrunnsforhold som kjønn, alder, bosted, opphav og valg av videre utdanning (se vedlegg nr. 3 for fullstendig skjema). Disse bakgrunnsforholdene ble valgt med utgangspunkt i at jeg ønsket å dokumentere og velge ut en variert gruppe av ungdom. Blant annet ville jeg gjerne ha med informasjon som sikret at informantene var av begge kjønn, og at de bodde på forskjellige steder i kommunen. Samtidig skulle ungdommene oppfylle bestemte krav: De måtte ha bodd i Gausdal store deler av livet og ha minst én forelder fra bygda.

Klassisk dialektologisk språkvitenskap hadde strenge krav om hvem som var kvalifisert til å stille som informant i et forskningsprosjekt, da denne forskningstradisjonen var ute etter den «rene» og «ekte» språkbrukeren. Denne språkbrukeren var normalt bosatt i rurale strøk og snakket et tradisjonelt bygdemål. Det var ofte et krav om at både informanten og begge informantens foreldre (og gjerne også besteforeldre) skulle være oppvokst i den aktuelle bygda. Nyere sosiolingvistikk har som regel et mer samtidsorientert fokus med ønske om å dokumentere den reelle språkbruken i et språksamfunn. For meg har det derfor vært viktig å finne informanter som faktisk representerer de moderne språkbrukerne i Gausdal.

For å kunne si noe om hva som karakteriserer unge gausdølere talemål i dag, har jeg som nevnt vært opptatt av å finne ungdom som enda ikke har flyttet ut av kommunen. I Gausdal

finnes det en ungdomsskole i Forset i Vestre Gausdal, og en videregående skole på Segalstad bru i Østre Gausdal (se vedlegg nr. 1 for oversikt over Gausdal kommune). Begge skolene var aktuelle steder å gjennomføre innsamlingsarbeidet på, men på bakgrunn av at jeg var ute etter at ungdommene skulle kunne reflektere over sin egen språkbruk og over ulike dialektale kjennetegn for gausdalsmålet, valgte jeg å intervju de eldste ungdommene; altså elever ved Gausdal videregående skole. I tillegg er det mange ungdommer som pendler fra Lillehammer og omegn og fra ulike tettsteder i Gudbrandsdalen for å gå på videregående skole i Gausdal. På ungdomsskolen er det derimot bare lokale ungdommer som går. Mitt utgangspunkt har vært at elevene på den videregående skolen i større grad opplever at ulike dialekter møtes til daglig i klasserommet, og at jeg derfor kunne forvente at disse elevene var i stand til å reflektere over spørsmålene jeg hadde tenkt å stille dem. Videregående elever ble dermed det naturlige utvalget, i denne studien representert av VG1- og VG3-elever.

Kjønn har ikke vært den viktigste faktoren, men jeg har vært opptatt av at studien skal representere normalfordelingen ellers i samfunnet. Når det gjelder kravet om mangfold, hadde jeg altså et ønske å intervju elever fra forskjellige tettsteder i kommunen. Oppgavens omfang har ikke gjort det mulig for meg å inkludere informanter fra alle grendene i bygda, og jeg har derfor valgt ut noen elever bosatt i sentrum og noen i mer grisgrendte strøk.

Til sammen var det 35 elever som svarte på spørreundersøkelsen, og 12 av disse oppfylte kravene jeg hadde bestemt meg for innledningsvis i studien. Av disse valgte jeg ut 4 informanter; to jenter og to gutter fra henholdsvis Follebu, Segalstad bru og Svatum (se kap. 5 for presentasjoner av de fire informantene).

4.3 Innsamlingsarbeidet og behandling av datamaterialet

Den todelte innsamlingsprosessen tok til sammen fire dager. Spørreundersøkelsen ble i første omgang gjennomført i enkelte klasser på 1. og 3. trinn ved Gausdal videregående skole, noe som til sammen tok to dager. Jeg brukte noen dager på å plukke ut og bestemme meg for hvilke informanter jeg ville bruke i de kvalitative intervjuene, før jeg dro tilbake til skolen for å gjennomføre intervjuene to uker senere. Jeg gjorde to intervjuer om dagen, og hvert intervju varte i 30-50 minutter.

På forhånd hadde jeg tatt kontakt med skolen for å informere om prosjektet og at jeg ønsket å gjennomføre datainnsamlingen blant elevene på skolen. Jeg kom deretter i kontakt med tre av norsklærerne på skolen, som alle hadde klasser det var aktuelt å gjennomføre

spørreundersøkelsen i. Disse lærerne hadde jeg et felles møte med, hvor vi fikk snakket om de praktiske delene angående datainnsamlingen, og hvor lærerne mer løst kunne spørre om oppgavens tema og omfang. Skolen generelt, og lærerne jeg kom i kontakt med spesielt, var veldig samarbeidsvillige og positive til studien. De lot meg disponere ledige rom og bruke deler av norsktimene deres til å introdusere meg selv og prosjektet mitt, i tillegg til at jeg fikk gjennomføre spørreundersøkelsen min. For at jeg skulle kunne plukke ut informantene og intervju dem på grunnlag av svarene deres, var det nødvendig at elevene skrev navnene sine på spørreskjemaet. Spørreskjemaet ble derfor ikke anonymt, men jeg presiserte for elevene på forhånd at jeg selvsagt ikke kom til å bruke navnene deres i studien, og at de i det ferdige resultatet ville fremstå som anonyme. Elevene ble også informert om at undersøkelsen var frivillig, men alle elevene valgte likevel å delta.

Til sammen valgte jeg altså å gjøre kvalitative intervju med fire elever, og valgte som nevnt ut to jenter og to gutter i aldersgruppen 16-18 år. Siden det var viktig for meg at informantene representerte både sentrums- og utkantsområdene i bygda, valgte jeg ut ungdommene med tanke på hvor i kommunen de er bosatt i dag. Informantene vil bli presentert i hvert sitt informantportrett i analysedelen (se kapittel 5), hvor jeg vil gi en karakteristikk av hver av ungdommenes talemål. Heretter vil de fire informantene bli referert til med de fiktive navnene «Astrid», «Solveig», «Audun» og «Sverre».

Under intervjuene tok jeg utgangspunkt i de samme spørsmålene som i spørreundersøkelsen, men i stedet for å følge dette skjemaet slavisk, snakket vi om løst og fast i tillegg. Jeg gjorde det klart på forhånd at det var rom for digresjoner i intervjuet. Dette var for å få informantene til å slappe av i intervjusituasjonen. For å få fram mest mulig uanstrengt tale, forsøkte jeg å få informantene til å fortelle meg om noe de kunne mye om, som for eksempel interessene sine. Samtidig som jeg ønsket at praten skulle gå lett, ønsket jeg å få en helhetlig forståelse av informantenes språklige livsverden. Menneskelig subjektivitet og intensjonalitet blir dermed sentrale størrelser i denne sammenhengen. For å få innsikt i disse forholdene, valgte jeg å benytte meg av det Postholm (2010: 69) kaller for *ustrukturerte forskningsintervjuer*. Det kvalitative datagrunnlaget dette har ført med seg, har gitt meg innsikt både i informantenes konkrete språklige realiseringer og i det meningsinnholdet de har uttrykt i intervjuene. Datamaterialet har i denne sammenhengen dermed fått en *dobbelt informasjonsverdi* (Hårstad & Opsahl, 2013: 15).

Tre av de fire informantene som deltok i intervjuene, var under 18 år, og jeg sendte derfor med dem en samtykkeerklæring til deres foresatte som inneholdt informasjon om studien, der både informant og foresatt skulle skrive under (se vedlegg nr. 4).

4.3.1 utfordringer knyttet til datainnsamlingen

Generelt er det mange metodiske utfordringer man kan støte på i en sosiolingvistisk undersøkelse. I denne sammenheng ønsker jeg å nevne noen av de utfordringene som har vært mest relevante i min innsamling.

Når man skal forsøke å kartlegge talemålet til en informant, er det vanskelig å vite om informanten snakker sitt «naturlige» talemål eller ikke i intervjusituasjonen. Man kan med andre ord risikere at informanten i større eller mindre grad «legger om» talemålet sitt i løpet av intervjuet. *Akkomodasjonsteorien* er utviklet med et ønske om å forså og forklare individuelle vekslinger avhengig av hvem vi snakker med (Giles & Smith, 1979). Med andre ord velger vi i enhver samtalsituasjon å tilpasse oss samtalepartneren vår ved enten å tilnærme oss den andre personens måte å snakke på, såkalt språklig konvergering, eller å ta avstand til samtalepartneren vår ved å opptre mer ulikt, såkalt språklig divergering. Det kan derfor være en sannsynlighet for at en informant som er glad i og stolt over dialekta si, forsøker å snakke mer tradisjonelt enn han vanligvis gjør, hvis han finner ut at forskeren forsøker å kartlegge ulike trekk i dialekta. Det motsatte kan også skje, hvis en informant som ikke identifiserer seg med dialekta si, finner ut det samme.

I denne sammenheng er det imidlertid naturlig å trekke inn diskusjonen om det faktisk finnes et uformelt, uanstrengt dagligspråk, det som Labov (1972) og flere har omtalt som «vernacular speech», og som i så fall skulle være mer «ekte» og «naturlig» enn annen tale. Dette har vært et intenst debattert spørsmål innenfor moderne sosiolingvistikk. Jeg har i det foregående nevnt at jeg benytter meg av både en lokal gausdalsdialekt og en mer standardnær varietet i hverdagen. Med utgangspunkt i diskusjonen om naturlig talemål vil noen kunne hevde at den dialektale koden min vil være mer «ekte» enn den andre varietetten, og at det dermed er gausdalsdialekta som utgjør mitt «naturlige» talemål. Et annet perspektiv ville være at det nettopp er den situasjonsbestemte vekslingen som bidialektal som representerer mitt «ekte» talemål i dag. Altså at jeg har en form for dobbel «vernacular speech».

Under de ustrukturerte forskningsintervjuene valgte jeg å ta en deltakende rolle. Dette var for å gjøre intervjusituasjonen om til en mer reell samtale, slik at informantene skulle slippe av og jeg skulle få tilgang på mest mulig uanstrengt tale. Ved å ta en så deltakende rolle er det ikke usannsynlig at min egen språkbruk kan ha hatt påvirkning på informantenes tale, jf. akkomodasjonsteorien. Med tanke på min språkbruk som bidialektal, måtte jeg derfor ta et valg om hvilken kode jeg skulle benytte meg av i intervjusituasjonene. Jeg valgte å benytte meg av min lokale gausdalsdialekt konsekvent gjennom alle fire intervjuene, fordi det er denne dialektale koden jeg til vanlig holder meg til i samtale med mine sambygdinger. Siden målet

med intervjuene var å skape en uformell og uanstrengt samtale, var dette mest naturlig for meg med tanke på at det er slik jeg oppfører meg språklig sett når jeg er i Gausdal. Jeg vil ikke gå lenger inn i denne diskusjonen her, men har i bakhodet at min relativt tradisjonelle dialektbruk kan ha hatt påvirkning på informantene under intervjuene. Jeg vil blant annet komme tilbake til denne problematikken i et av informantportrettene mine senere i oppgaven (se kapittel 5.3).

4.3.2 Transkripsjon av datamaterialet

Når man skal gjengi muntlig språkstoff i skrift, står man ifølge Hårstad & Opsahl (2013: 16) ovenfor et grunnleggende dilemma i sosiolingvistisk språkforskning: Skal man velge å gjøre den skriftlige framstillingen mest mulig presis i vitenskapelig forstand, eller skal man velge å forenkle språket for å gjøre det mer tilgjengelig for folk uten språkvitenskapelig bakgrunn? Jeg har etter inspirasjon fra Hårstad (2004: 135-137) valgt å gjøre et forsøk på legge meg på en «leservennlig» linje når det gjelder notasjonspraksisen i denne framstillingen. Derfor vil jeg – så langt det er mulig – benytte meg av normalortografien innenfor bokmål ved skriftfesting av talesekvenser fra materialet mitt. Det vil si at jeg har prøvd å avgrense bruken av lydskrift og andre spesialtegn, og det er derfor bare enkelte tegn fra *The International Phonetic Alphabet* (IPA) jeg har valgt å ta i bruk. Videre følger en kort forklaring av hvordan jeg har valgt å skriftfeste ulike talesekvenser i analysedelen.

Når det gjelder bruken av IPA-tegn, er det er bare IPA-tegnet for tjukk *l* (retrofleks flapp, [ɫ]) som konsekvent brukes i alle talesekvensene uavhengig av om det er meningsinnholdet eller de språklige detaljene som står i forgrunnen. Når det gjelder *kj*-lyden (palatal frikativ, [ç]) og *sj*-lyden (retrofleks frikativ, [ʂ]) brukes IPA-tegnene for disse bare i talesekvenser der det legges vekt på de lingvistiske aspektene. Jeg har ikke valgt å ta i bruk IPA-tegnene for retrofleks (med unntak av tjukk *l*) fordi jeg mener det er overflødig i et dialektområde som Gausdal. Brudd med normalortografien ellers betyr at det er noe ved uttalen jeg ønsker å markere. For eksempel benytter jeg meg av dobbeltkonsonanter for å markere kort vokal i tilfeller der man har lang vokal i standard østnorsk uttale.

Når jeg ønsker å legge vekt på de språklige detaljene i en talesekvens, vil sekvensen bli omgitt av //. Er jeg i hovedsak ute etter å presentere informantenes utsagn eller meningsinnholdet i en talesekvens, bruker jeg anførselstegn rundt sitatet som gjengis. Pauser blir ellers markert slik: (.). For å markere at deler av informantenes uttalelser (gjentakelser, digresjoner, presiseringer etc.) er utelatt, bruker jeg: [...].

DEL II: Analyse

Som nevnt innledningsvis i avhandlingen ønsker jeg å se språksituasjonen i Gausdal og utviklingstendensene i gausdalsmålet fra flere vinkler. I analysedelen vil jeg derfor legge fram analyser på både mikro- og makronivå, noe som jeg mener vil være med på å gi et mer mangefasettert bilde av studieobjektet mitt. Både psykologiske og samfunnsstrukturelle forhold er med på å sette rammer for og avgrense individens språklige valg (Røyneland, 2005: 95). I den første delen av analysen (kapittel 5) vil jeg derfor fokusere på den enkelte språkbrukeren, og i den sammenheng analysere data fra de kvalitative intervjuene på mikronivå. Her kommer de særskilte målmerkene fra gjennomgangen i kapittel 2 til å spille en sentral rolle. Jeg kommer deretter til å skifte perspektiv i kapittel 6, hvor jeg i større grad ønsker å konsentrere meg om *språksamfunnet* Gausdal. Her kommer jeg blant annet til å drøfte hva slags språksamfunn Gausdal er, i tillegg til at jeg kommer til å ta for meg ulike forklaringsfaktorer som kan ligge til grunn for den språklige virkeligheten i bygda.

5. Individet i språksamfunnet

Denne delen av analysen vil altså fokusere på den enkelte språkbrukeren. Her vil jeg legge fram språklig empiri fra datainnsamlingen, i tillegg til at jeg vil ta for meg holdningene og oppfatningene de ulike ungdommene har til egen bygd og eget talemål. Dette kapittelet vil i alle hovedsak bestå av kvalitative analyser av informantenes språklige realiseringer, som blir framstilt i fire ulike informantportrett. I hvert informantportrett følger en kvalitativ gjennomgang av informantens realiseringer av de særskilte språkdragene jeg har omtalt nærmere i kapittel 2. I tillegg har jeg valgt å inkludere en kvasi-kvantitativ oversiktstabell for hvert enkelt informantportrett. Disse viser en oversikt over informantens bruk av modifiserte eller tradisjonelle varianter av de nevnte språktrekkene. Jeg kommer også til å kommentere andre språklige funn fra noen av intervjuene der det er aktuelt.

Når det gjelder den kvalitative gjennomgangen av språkdragene, har begrensninger ved empirien min tidvis bydd på problemer i analysen. Ved ustrukturerte intervjuer er det ikke alltid man får belegg for alle de språklige målmerkene man ønsker å se nærmere på. For eksempel hadde jeg en klar plan om å se nærmere på språkdraget *jamvekt*, men da jeg ikke kunne finne nok belegg å gjøre mine faglige vurderinger på, valgte jeg å utelate dette trekket fra studien. Også for enkelte av de språkdragene som er inkludert, har jeg funnet få belegg. I disse tilfellene har jeg derfor måttet ta i bruk min egen erfaring med og kompetanse om gausdalsmålet, og på bakgrunn av de få beleggene jeg har i materialet, gjort vurderinger jeg mener gir grunnlag for gode kvalitative analyser.

5.1 Litt om informantportrettene

Som nevnt har jeg plukket ut fire informanter fra tre ulike steder i bygda – henholdsvis Follebu, Segalstad bru og Svatsum (se vedlegg nr. 1 for kart over Gausdal kommune) som jeg vil presentere gjennom individuelle informantportrett. Hovedmålet med disse portrettene er å få en dypere innsikt i de fire ungdommenes livsverden, samtidig som vi får kunnskap om deres ulike erfaringer og holdninger til egen dialekt. Dette kan videre brukes til å analysere de språklige valgene ungdommene tar. På mange områder er de fire informantene like, blant annet trives de godt i bygda og kan se for seg en framtid her. I tillegg har alle innslag av språklig variasjon, for enkelte mer enn andre. De representerer derfor ulike språklige strategier.

Med tanke på at Gausdal er ei lita bygd, er det lite som skal til for at folk fra bygda kan resonnerer seg fram til hvem som befinner seg bak de fiktive navnene i informantportrettene. Av etiske hensyn har jeg derfor forsøkt å anonymisere informantene så godt det lar seg gjøre. Jeg har ikke bare gitt dem fiktive navn, men også holdt tilbake detaljert informasjon om for eksempel idrettsaktiviteter, i tillegg til at jeg har forenklet yrkesopplysningene om foreldrene deres. Til tross for disse anonymiseringstiltakene mener jeg portrettene gir nok informasjon til at man kan danne seg et bilde av de enkelte individene.

5.2 Astrid

«På turneringer så æ're litt slek f̄aut nå'ån gonger (.) mæn dæt æ artig og ra (.) hvis vi høre på sleke "bondesanger" og sitt i bussen mæd andre fōrk fra Oslo og slek, så æ're jo litt artig».

(Astrid)

Astrid er seksten år og kommer fra Segalstad bru i Østre Gausdal, som altså er kommunens administrasjons- og handelssentrum. Faren hennes er fra Gausdal, mens moren har vokst opp i nabokommunen Lillehammer. Begge foreldrene arbeider i servicebransjen i Gausdal kommune. Besteforeldrene på farssiden er som faren også oppvokst i Gausdal, mens besteforeldrene på morssiden ikke er det. Astrid går idrettslinje på Gausdal videregående skole, og er en aktiv idrettsutøver på fritiden. Som person er hun ganske knyttet til hjembygda si, og har ikke noe imot å komme tilbake en gang i framtiden. Om hun da havner i Gausdal eller i Lillehammer, er hun fortsatt usikker på. I mellomtiden ønsker Astrid å studere. Hun er fortsatt ikke sikker på hva hun vil gjøre etter videregående, men sier at studier i utlandet høres fristende ut.

Astrid forteller i intervjuet at hun er stolt av dialekta si, men at hun tidvis også kan være litt flau over den. Det er det hun i hovedsak forteller om i forbindelse med sitatet ovenfor. I dette sitatet kommer det fram at hun også synes det er ganske morsomt å ha en såpass tradisjonell dialekt når hun oppholder seg i mer urbane omgivelser, som for eksempel på idrettsturneringer. Hun mener ellers at dialekter er viktig, og begrunner det med at dialekter fungerer som en identitetsmarkør som forteller mye om en person og om hvor den personen kommer fra. Hun er derfor ikke veldig begeistret over venner som «legger om», og som snakker det hun selv omtaler som «lite ga^usdø̄r». Dette påpeker hun høres unaturlig og rart ut, og sier at hun selv ikke klarer å legge om på denne måten med mindre hun blir misforstått. I denne sammenheng sier hun at: «Dæt æ litt 'negativt [at andre legger om], mæn dæt æ jo grǣt hvis

døm vil snakke slek». Astrid er derfor en person som sjelden sier fra om hun mener noen burde snakke mer tradisjonelt. Hvis hun likevel velger å gjøre det, er dette i så fall bare til nære venner: «Hvis døm [vennene] snakke egentleg ga^usdø^r, å røm begynne å snakke "by", så si e litt i frå». Selv føler Astrid at hun snakker ganske tradisjonell gausdalsdialekt, og plasserer seg på en 7'er på en skala fra 1-10 der 10 er svært utpreget dialekt. Hun påpeker likevel at hun ikke snakker like tradisjonelt som faren og bestefaren sin, som hun mener ligger på en 10'er på den samme skalaen. Astrid forteller at foreldrene hennes kan si fra hvis hun benytter seg av «"penere" o^r» eller blandingsformer hjemme, og at hun da kan få høre utsagn som: «snakk ga^usdø^r nå!». Til tross for at Astrid synes det er vanskelig og rart å modifisere dialekta si i dag, utelukker hun ikke at måten hun snakker på, kan forandre seg hvis hun flytter ut fra bygda en gang i framtiden.

En oversikt over Astrid sine språktrekk kan sees i tabell 2 nedenfor. I denne oversiktstabellen har jeg valgt å benytte meg av stort kryss med fet skrift (**X**) der Astrid er helt konsekvent i sin bruk av et språktrekk. Hvis hun derimot er tilnærmet konsekvent, men tidvis har innslag av en annen variant av språktrekket, markeres dette med stort kryss (X) for den varianten som benyttes i størst grad og et lite kryss (x) for den varianten som bare tidvis benyttes. I tilfeller der Astrid benytter seg av to varianter av et språktrekk i like stor grad, markeres dette med to små kryss for begge variantene (x) (x). De samme prinsippene ligger til grunn for markeringene som gjøres i oversiktstabellene i informantportrettene av Solveig, Audun og Sverre.

Tabell 2. Oversikt over Astrid sine språktrekk

Språkdrag	Trad. former	Mod. former
Palatalisering av alveolarer og velarer	x	x
Dativ		X
Senkning av gammel kort <i>e</i> til <i>æ</i>	X	
Pronomenformer	X	
Nektingsadverb	X	
Trykkplassering i importord	X	x
Bøying av bestemt form flertall av substantiver	X	
Enstavede presensformer av sterke verb	X	

Det er kun ved ett av de i alt ni språkdragene at Astrid velger konsekvent å benytte seg av den *modifiserte* varianten av et språkdrag; nemlig dativ. Astrid har ingen eksempler på dativ i intervjuet. Dette ser vi for eksempel i en setning som: /døm gjærr dæt på fritia/ (de gjør det på fritiden). Hvis Astrid her hadde hatt dativ, ville det ha vært femininum *en*-endelse i /fritia/, altså *friti'n*.

Palatalisering

I løpet av intervjuet sier Astrid for eksempel /mæn/ (men), /tænnan/, /tænke/, /ælle/ og /stælle/ (sted). Dette er modifiserte former av ord som tradisjonelt blir palatalisert i gausdalsmålet, der Astrid utelater *i*-segmentet som oppstår i palatalisering av alveolarene. Eksempelvis blir de tradisjonelle variantene av de nevnte ordene uttalt *mæ'n*, *tæ'nnan*, *tæ'nçe*, *æ'lle* og *stæ'lle* i gausdalsmål. Likevel produserer Astrid ord som /kæ'n/ og /kjæ'nne/ i løpet av intervjuet. Hun uttaler også tidvis *y*- og *u*-segmentet i stedsnavnene /Føyllbu/ og /Ga^usdaɹ/, men uttaler også ordene uten de palatale komponentene og sier /Føllbu/ og /Gausdaɹ/ senere i intervjuet.

Når det gjelder palatalisering av velarer, er dette også et språkdrag hvor Astrid har stor variasjon. På den ene siden produserer hun ord som for eksempel /åkken/ og /tænke/; ord som tradisjonelt ville vært uttalt *åçen* og *tæ'nçe* i gausdalsmålet. Samtidig har hun også tradisjonelle former, og sier for eksempel /styçy/ (stykker). Astrid er derfor ikke konsekvent i bruken av modifiserte former ved palatalisering av velar, men tenderer antageligvis å legge vekk den palatale *kj*-lyden i disse ordene. Unntaksvis beholder Astrid *kj*-lyden i de ordene som brukes mindre frekvent og som også framstår som særskilt tradisjonelle og typiske for gausdalsdialekta, som for eksempel *styçy*. Belegg for den velare plosiven *g*, i ord som for eksempel *læ'gg* (legge) eller *klæ'gg*, har jeg ikke funnet i materialet fra intervjuet med Astrid. Generelt er palatalisering et språkdrag hvor Astrid i *svært* stor grad varierer mellom modifiserte og tradisjonelle varianter.

Senkning

Astrid har konsekvent senkning av gammel kort *e* til *æ* i ord som tillater det, gjennom hele intervjuet. Blant annet sier hun /ætter/ (etter), /trætten/ (tretten), /hællan/ (heller), /mæ/ (med) og /bæstemor/ (bestemor). Astrid har ingen innslag av slike former med modifisert uttale i løpet av intervjuet.

Trykkplassering i importord

Når det gjelder trykkplassering i importord, er dette et særdrag hvor Astrid varierer mellom tradisjonelle og modifiserte varianter. På den ene siden uttaler hun ord som /'studere/, /'prosjekt/ og /'moderne/, mens hun på den andre siden også sier /teknolog'i/, /eks'istere/ og /mod'erne/. Likevel er det den tradisjonelle trykkplasseringen, altså trykk på førstestavelen, som opptrer mest frekvent i intervjuet. De modifiserte variantene oppstår kun i enkelte tilfeller, og da gjerne i forbindelse med samtaleemner som er knyttet til det urbane.

Bøyingsendelsen -an

Astrid har konsekvent *an*-endelse i maskulinum, nøytrum og femininum, og produserer derfor ord som for eksempel /ungan/ (mask., ungene), /lillehamringen/ (mask.), /dyran/ (nøyt.), /hærgan/ (fem., helgene) og /tænnan/ (fem.). Substantivet *tann* bøyes som et feminint substantiv i gausdalsmålet. Til tross for at jeg har funnet få belegg for *an*-endelsen i både nøytrum og femininum hos Astrid, vet jeg av egen ustrukturert erfaring at den samme analogiske tendensen også forekommer i bestemt form flertall av nøytrale og feminine substantiver i gausdalsmålet. Min vurdering, ut fra den kunnskapen og erfaringen jeg har om dialektas bruk, er derfor at den samme bøyingsendelsen trolig også er gjeldende i nøytrum og femininum hos Astrid.

Enstavede presensformer

Enstavede presensformer opptrer frekvent hos Astrid i verb som for eksempel /kjæm/ (kommer), /ligg/ (ligger), /æt/ (spiser), /sæll/ (selger), /sitt/ (sitter) og /skriv/ (skriver). Astrid bøyer også det svake verbet *å like* på denne måten når hun benytter seg av presensformen /lik/ (liker) underveis i intervjuet; et svakt verb som i presens oppfører seg som et sterkt verb i gausdalsmålet. Astrid har ingen eksempler på tostavede modifiserte presensvarianter i løpet av intervjuet.

Pronomenformer og nektingsadverb

Når det gjelder pronomenformene hos Astrid, benytter hun seg konsekvent av de tradisjonelle formene /e/ og /døm/ gjennom hele intervjuet. I tillegg til varianten *døm* benytter Astrid seg også av varianten /røm/. Denne type veksling kalles *rotasisme* (Simonsen, 2009), og er et fenomen det er gjort lite forskning på i Norge tidligere. Det er derfor vanskelig for meg å utdype noe om denne vekslingen i denne sammenhengen. Simonsen (2009) skriver at rotasisme er språklyder (vanligvis *s*, *z* og *d*) som får en overgang til ulike r-lyder. Det er det som skjer når *d* i *døm* går over til *r* i *røm* i gausdalsmålet. Pronomenformen *røm* anser jeg for å være en tradisjonell variant i gausdalsmålet, og regner ikke dette for å være modifisering. Når det gjelder nektingsadverb, benytter Astrid seg konsekvent av den tradisjonelle formen /itte/ gjennom hele intervjuet.

Oppsummering

Alt i alt vil jeg konkludere med at Astrid i stor grad benytter seg av de tradisjonelle variantene av de ulike språkdragene som er inkludert i studien. Astrid har for eksempel konsekvent bruk av tradisjonelle former av bøyingsendelsen *-an* i flertall av substantiver, senkning av gammel

kort *e* til *æ*, begge de aktuelle pronomenerne, nektingsadverbet og enstavede presensformer av sterke verb. Astrid er også konsekvent i sin *mangel* på produktiv dativmorfologi. Ved andre språktrekk karakteriseres Astrids talemål derimot av språklig variasjon, og da særlig ved palatalisering av både alveolarer og velarer, i tillegg til at hun varierer mellom tradisjonelle og modifiserte varianter av trykkplassering i importord. Det skal likevel nevnes at Astrids språklige realiseringer ved første inntrykk framstår som relativt tradisjonelle, og at hun også er en av de informantene som i størst grad benytter seg av særskilte tradisjonelle ord som for eksempel /hært/ (halvt), /uttur/ (ut av), /styçy/ (stykker), /fytge/ (løpe) og /hærgon tolv/ (halv tolv).

5.3 Solveig

«Pappa har vokst opp i Follebu, mamma har (.) hun ble født i Vestre, men hun er oppvokst sånn halvparten (.) eller hun ble sånn tolv eller'no i Vestre, også resten i Østre».

(Solveig)

Solveig er seksten år gammel og bor i Follebu i Østre Gausdal, som er den delen av kommunen som ligger nærmest Lillehammer kommune. Hun går studiespesialisering på Gausdal videregående skole, og er på fritiden glad i å trene og bruke tid på venner og familie. Begge foreldrene til Solveig er, som sitatet over viser, oppvokst i Gausdal, og arbeider i dag i henholdsvis servicebransjen og helsevesenet. Alle Solveigs fire besteforeldre har også bodd i bygda, men hvor alle opprinnelig kommer fra, er hun derimot usikker på: «Bestemor i hvert fall tru e va herfra [Gausdal], mæn alle (.) æ¹lle bodde jo hær, e væt i hvert fall at farmor va fra Trondheimsområdet». Generelt gir Solveig uttrykk for at hun trives godt i Gausdal, og utelukker ikke at hun kommer til å flytte tilbake til Gausdal eller Lillehammer en gang i framtiden. I mellomtiden er det derimot viktig for henne å flytte ut for en periode, og sier i denne forbindelse at hun gjerne vil til utlandet for å studere etter endt videregående skole.

Begge sitatene ovenfor, og særlig sitatet innledningsvis, viser at Solveig i relativt stor grad modifiserer talemålet sitt. På spørsmål om hvor hun vil plassere seg selv på en skala fra 1-10, hvor 10 er svært utpreget gausdalsdialekt, plasserer hun seg et sted mellom 4-5. Solveig begrunner dette med at hun ikke snakker like «bredt gausdøt» som foreldregenerasjonen hennes gjør, men at hun fortsatt opplever at hun selv snakker gausdalsdialekt. Hun sier i denne forbindelse at: «E bytte litt på (.) hvis e snakke mæd nåen som æ fra Gausda, så snakke e

breiere enn dæt e gjærr hvis e snakke mæd nåen fra Oslo-området æll någgå». Her gir Solveig uttrykk for at hun varierer hvor tradisjonell gausdalsdialekt hun snakker, ettersom hvem hun er sammen med. På spørsmål om denne vekslingen er noe hun for eksempel gjør til daglig i klasserommet, svarer Solveig at hun på skolen holder seg til én måte å snakke på, og at hun ikke varierer talemålet sitt avhengig av om hun snakker med gausdøler eller lillehamringer. Derimot er Solveig sikker på at hun ikke kommer til å holde på dialekta si når hun en gang flytter ut fra Gausdal. Når jeg spør hvorfor hun tror hun kommer til å legge om, svarer Solveig at det er flere folk som snakker det hun kaller «bokmål», og at man passer bedre inn sammen med alle andre hvis man snakker det.

Dialekter sier Solveig at «itte æ nåen stor greie», og gir dermed uttrykk for at dialekter generelt ikke er viktig for henne. Om folk fra Gausdal ikke snakker gausdalsmål, sier hun er helt greit for henne. Solveig sier ellers at hun ikke synes at gausdalsdialekta er særlig fin, og at hun verken er stolt over å snakke gausdalsmål eller det å være gausdøl. I denne sammenheng sier Solveig at: «E æ itte så tilknyttta til slik steder å slik liksom [...] Dæt [å være gausdøl] æ itte någgå e si hvis e møte foꝛk liksom (.) så æ're itte slek 'e æ fra Gausdaꝛ' dæt fyste e si».

I tabell 3 kommer det fram at Solveig i svært stor grad varierer mellom å benytte seg av modifiserte og tradisjonelle former av de fleste språkdragene jeg har tatt for meg i denne studien. Det er forøvrig bare for pronomenerne /e/ og /døm/ og /røm/, samt nektingsadverbet /itte/, at Solveig er konsekvent når det gjelder den tradisjonelle varianten av disse språkdragene. Når det gjelder dativ, er hun konsekvent også her, men benytter seg da kun av de modifiserte variantene av dette språkdraget, det vil si at hun har ingen eksempler på produktiv dativmorfologi.

Tabell 3. Oversikt over Solveig sine språktrekk

Språkdrag	Trad. former	Mod. former
Palatalisering av alveolarer og velarer	x	X
Dativ		X
Senkning av gammel kort e til æ	x	x
Pronomenformer	X	
Nektingsadverb	X	
Trykkplassering i importord	x	X
Bøying av bestemt form flertall av substantiver	X	x
Enstavede presensformer av sterke verb	X	x

Palatalisering

Solveig har i liten grad bevart de tradisjonelle palatale formene av alveolarer og velarer. Når det gjelder palatalisering av alveolarer, sier Solveig for eksempel /ælder/ (alder), /steder/, /æll/

(eller), /kjenne/, /men/ (men), ord som i gausdalsdialekta tradisjonelt uttales *æ'lder*, *stæ'ller*, *æ'll*, *kjæ'nne* og *mæ'n*. Tidvis har hun likevel innslag av alveolare lyder der palataliteten er opprettholdt, og sier for eksempel /kæ'n/ (kan) og /æ'ille/ (alle). Solveig uttaler heller ikke *y*-segmentet i *Fø'ullebu*, og benytter seg enten av den modifiserte og skriftnære varianten /Follebu/ eller den modifiserte kompromissvarianten /Føllebu/. Det samme gjelder utelatelsen av *u*-segmentet i /Gausdaɹ/, som tradisjonelt uttales *Ga^usdaɹ* i gausdalsmålet.

Når det gjelder palatalisering av velarer, har Solveig konsekvent modifisert uttale av den velare plosiven *k*. Hun sier for eksempel /åkken/ og /tænke/; som tradisjonelt uttales *åçen* og *tæ'nçe*. Derimot har Solveig relativt tradisjonell uttale når hun sier å /læ'gge om/, hvor hun opprettholder palataliteten for den plosive velaren *g*. Å uttale *i*-segmentet i dette verbet gjør Solveig konsekvent gjennom hele intervjuet, men dette er også det eneste belegget jeg finner for palatalisering av den velare plosiven *g* hos Solveig. Når det gjelder palatalisering av alveolarer og velarer, er min vurdering at Solveig i all hovedsak benytter seg av de modifiserte variantene av dette språkdraget.

Senkning

Solveig har stort innslag av tradisjonell senkning av gammel kort *e* til *æ* i de fleste lydlige posisjoner i intervjuet, og sier blant annet /mæst/, /længer/, /æpler/, /bæst/ og /mæn/ (men). Til tross for at hun ofte benytter seg av de tradisjonelle variantene, bruker også Solveig modifiserte varianter av dette språktrekket. For eksempel sier hun /meldinger/, /bestemor/, /men/ og /eller/ som tradisjonelt uttales som *mældinger*, *bæstemor*, *mæn* og *æ'll* i gausdalsdialekta.

Trykkplassering i importord

I importord velger Solveig i stor grad å modifisere trykkplasseringen sin. Dette gir varianter som /pers'onlig/, /stud'ere/, /peri'oder/, /situasj'onen/, /pot'eter/, /mod'erne/ og /spesi'elt/. I løpet av hele intervjuet kan jeg bare finne ett belegg for tradisjonell trykkplassering hos Solveig, og det er når hun uttaler ordet /'studere/. Ved dette språkdraget kan det med andre ord se ut til at Solveig stort sett benytter seg av den modifiserte trykkplasseringen, og at hun kun i enkelte tilfeller velger å benytte seg av det tradisjonelle førstestavelsestrykket ved importord.

Bøyingsendelsen -an

Når det gjelder bøyingsendelsen *-an* i bestemt form flertall av substantiver, finner jeg belegg for dette språktrekket i maskuline og nøytrale substantiv hos Solveig. Hun benytter seg eksempelvis av den tradisjonelle varianten av denne bøyingsformen når hun sier /filman/

(mask.), /verdian/ (mask.), /foreldran/ (mask.), /læreran/ (mask.) og /or̄an/ (nøyt.). Det er kun ved ett tilfelle at Solveig velger å ikke benytte seg av den tradisjonelle *an*-varianten i maskulinum, og det er når hun sier /vennene/ i stedet for den tradisjonelle varianten *vennan*. Til tross for at jeg har funnet få eller ingen belegg for *an*-endelsen i nøytrum og femininum, antar jeg med bakgrunn i egen erfaring, at det samme analogiske bøyingsmønsteret trolig også forekommer i bestemt form flertall av nøytrale og feminine substantiver hos Solveig.

Enstavede presensformer

Solveig benytter seg for det meste av den tradisjonelle varianten av dette språktrekket i løpet av intervjuet. Hun sier blant annet /driv/, /kjæm/, /æt/, /læs/, /sæll/, /sitt/ og /skriv/, og benytter seg altså ikke av de modifiserte tostavede formene *driver*, *kåmmer*, *spiser*, *leser*, *selger*, *sitter* og *skriver*. Kun ved ett tilfelle har hun innslag av en slik modifisert form i intervjuet, og det er da hun benytter seg av den tostavede formen /holder/ som man tradisjonelt ville uttalt som *hæll* i gausdalsdialekta.

Andre observasjoner fra intervjuet

Andre interessante observasjoner fra intervjuet med Solveig er at hun tidvis benytter seg av modifiserte varianter der man ifølge tradisjonelt gausdalsmål ville ha forventet såkalt *tjukk l* (retrofleks flapp). Tradisjonelt har man i gausdalsmålet *tjukk l* både av opprinnelig norrøn *l* og *rð*, og man finner dermed *tjukk l* i ord som for eksempel *soṛ* (sol) og *gaṛ* (gård) i gausdalsmålet. Hos Solveig oppstår begge variantene i ord som i gausdalsmålet tradisjonelt har *tjukk l* både av opprinnelig norrøn *l* og *rð*. Eksempelvis benyttet Solveig seg av de modifiserte variantene i ord som /ord/, /jord/, /tolv/, /bokmål/ og /talemål/. Dette er former som tradisjonelt uttales *oṛ*, *joṛ*, *toṛv*, *bokmår* og *taṛemår* i gausdalsmålet. Som for mange av de andre språklige variantene, varierer Solveig også her. Hun har ikke konsekvent mangel på *tjukk l* verken for opprinnelig norrøn *l* eller *rð*, og sier derfor også /oṛ/, /foṛk/ og /juṛ/ (jul). For gausdøler flest vil de modifiserte variantene av *tjukk l* framstå som en svært merkbar modifisering.

En annen interessant observasjon fra intervjuet med Solveig, er at hun har sammenfall av *sj*-lyden, [ʂ], og *kj*-lyden, [ç], til den retroflekse uttalen /ʂ/. Hun har derfor varianter som /ʂempe/ (kjempe), /ʂapp/ (kjapp), /ʂukke/ (tjukke) og /ʂino/ (kino). Dette er en sammenfallstendens man i løpet av de siste tiårene har registrert særlig hos ungdom, men også hos voksne, i de fleste store byene i landet, og som dermed peker mot det urbane (Sandøy, 2011b: 197).

Innledningsvis i intervjuet med meg snakket Solveig noe man ved første inntrykk kunne oppfatte som en variant av standard østnorsk talemål. Etter hvert som praten kom i gang, ble imidlertid Solveig sitt talemål mer og mer preget av tradisjonell gausdalsdialekt. Det faktum at Solveig i starten av intervjusituasjonen nærmest ikke hadde innslag av gausdalsdialekt før hun etter hvert ble mer tradisjonell i sin måte å snakke på, mener jeg er akkomodasjonsteorien vist i praksis (jf. Giles & Smith 1979). Det kan virke som om Solveig underveis i intervjuet bevisst eller ubevisst tilpasset språkbruken sin etter *min* måte å snakke på. Det ville vært svært interessant å se hvilke språklige valg Solveig ville gjort i samme situasjon hvis intervjueren snakket en mer modifisert variant av gausdalsmålet enn hva som var tilfellet i dette intervjuet.

Oppsummering

Solveigs språkbruk karakteriseres av *svært* stor språklig variasjon og mye modifisering. Enkelte av språkdragene er Solveig konsekvent med gjennom hele intervjuet, som for eksempel tradisjonelle varianter av pronomenerne *e* og *døm/røm* og nektingsadverbet *itte*. I tillegg er Solveig relativt konsekvent i sin bruk av den tradisjonelle bøyingsendelsen *-an* i bestemt form flertall av substantiver og enstavede presensformer av sterke verb. Likevel har hun for disse språktrekkene tidvis innslag av modifiserte former. Når det gjelder produktiv dativmorfologi, er Solveig konsekvent i sin *mangel* av dette språkdraget. Hun har dermed ingen innslag av dativbøyinger i løpet av intervjuet. I tillegg er hun til dels konsekvent i sin bruk av modifiserte former av palatalisering av alveolarer og velarer, samt trykkplassering i importord. Det er ved språkdraget senkning at man finner mest intraindividuell variasjon hos Solveig. Hun benytter seg i stor grad av former med og former uten tradisjonell senkning. Solveig har ellers innslag av modifiserte former av tjukk *l* i tillegg til at hun har sammenfall av *kj-* og *sj-*lyden. Dette bidrar til å styrke inntrykket av at Solveig i svært stor grad modifiserer talemålet sitt.

I motsetning til Astrid er Solveig den informanten som i minst grad benytter seg av tradisjonelle leksikalske ord fra gausdalsmålet, men er derimot den informanten som i størst grad benytter seg av modifiserte og standardnære leksikalske ord som for eksempel /seksten/, /kortere/, /ble/ (uten tjukk *l*), /oppvokst/ og /Follebu/. Disse ordene uttales tradisjonelt som *sæksten*, *stuttere*, *vart*, *oppvoksi* og *Føllbu*. Solveig benytter seg ellers konsekvent av variantene /fra/ og /herfra/ i intervjuet; ord som tradisjonelt uttales *frå* og *herifrå* i gausdalsmålet.

5.4 Audun

«E synes dæt egentleg itte æ nå artigt (.) at døm [folk som ikke snakker gausdalsdialekt] itte skjønne å e si».

(Audun)

Audun er atten år gammel og bor i et mer ruralt område i kommunen, nemlig i Svatsum i Vestre Gausdal. Han er elev ved Gausdal videregående skole, og er på fritiden aktiv idrettsutøver. Det er faren til Audun som opprinnelig kommer fra bygda, noe besteforeldrene på farsiden også gjør. Moren til Audun kommer fra Gudbrandsdalen, og besteforeldrene på denne siden av familien er heller ikke fra Gausdal. Faren til Audun arbeider i primærnæringen og i servicebransjen, mens moren til Audun arbeider i helsesektoren.

Etter endt videregående skole ønsker Audun å avtjene førstegangstjeneste i militæret eller starte på studiene sine. Han har ikke noe ønske om å reise sørover for å studere, og forteller at det er Trondheim som frister mest som framtidig studiested. På spørsmål om hvorfor han ikke vil studere for eksempel i Oslo, svarer han at «næi, dæt b̥i egentleg kjætt å høre på denna dialekta [standard østnorsk talemål] støtt» og sier at det blir «for mye av det gode». Generelt har ikke Audun så mye til overs for standard østnorsk talemål, eller «bokmål» som han kaller det. Derfor er han heller ikke positivt innstilt til venner og bekjente som modifierer dialekta si, og forteller i den sammenhengen at han ofte sier fra til folk han synes «lægg om for mye». Selv er Audun opptatt av å snakke tradisjonelt gausdalsmål, og sier han bare modifierer dialekta si når han må gjøre seg forstått i jobbsammenheng. Det er i denne forbindelse han gir uttrykk for at han synes det er synd at han ikke kan beholde sitt opprinnelige talemål i slike situasjoner (jf. sitat innledningsvis). Han er derfor innstilt på å beholde dialekta si når han flytter ut fra bygda, og har ikke planer om å konvergere språkbruken sin mot andre talemål i framtiden.

I intervjuet med Audun kommer det tydelig fram at dialekt er viktig for ham. Han er stolt av det å være gausdøl, og han synes at gausdalsmålet er fint å høre på. Audun er derfor aldri flau over dialekta si. Han opplever kommentarer fra folk som ikke kjenner godt til dialekta, som utelukkende positive, og sier i denne forbindelse at «dæt æ artigt at døm lægg merke te ho». Det Audun derimot kan bli flau over, er når andre gausdøler kommenterer blandingsmålet han opprinnelig har. Audun snakker nemlig en blanding av gausdalsdialekt og gudbrandsdalsmål. I denne forbindelse sier han at: «Dæ kjøm jo inn nå'ån oṭ frå morsia også æ're ganske mange frå farsia, så're b̥i ei god blanding». Audun har forsøkt å utelate det som er typisk for gudbrandsdalsmålet og som tradisjonelt ikke hører hjemme i gausdalsdialekta, slik at blandingspråket hans blir mindre merkbart for andre gausdøler. Dette synes han imidlertid

er svært krevende, i tillegg til at han opplever det å utelate den delen av språket sitt som har tilknytning til Gudbrandsdalen, som unaturlig. Audun plasserer seg ellers på en 6'er på den tidligere omtalte dialektskalaen, der 1 er lite utpreget dialekt og 10 er svært utpreget dialekt. Han begrunner dette valget med blandingspråket sitt, og sier at selv om han snakker relativt «bredt» gausdalsmål, har han for stort innslag av gudbrandsdalsmål til at han kan plasseres høyere opp på skalaen.

Som både Astrid og Solveig har også Audun konsekvent bruk av pronomenerne /e/ og /døm/ og /røm/ gjennom hele intervjuet. Det samme gjelder bruken av nektingsadverbet /itte/ og modifiserte former av dativ. Audun benytter seg imidlertid også av pronomenerne /oss/ for *vi* i subjektform 1. person flertall. Dette er en pronomenerform som peker nordover, og som tradisjonelt har blitt brukt i Midt- og Nord-Gudbrandsdalen, men som tradisjonelt ikke har vært i bruk i Gausdal.

Tabell 4. Oversikt over Audun sine språktrekk

Språkdrag	Trad. former	Mod. former
Palatalisering av alveolarer og velarer	x	x
Dativ		X
Senkning av gammel kort <i>e</i> til <i>a</i>	X	
Pronomenformer	X	
Nektingsadverb	X	
Trykkplassering i importord	x	x
Bøying av bestemt form flertall av substantiver	X	
Enstavede presensformer av sterke verb	X	

Palatalisering

Audun sitt talemål har fravær av palatal diftongering i alveolarer i ord som for eksempel /ælle/ (alle), /ælder/ (aldri), /kjænt/ og /ænn/ (en). Dette er ord som tradisjonelt uttales som *æⁱlle*, *æⁱlder*, *kjæⁱnt* og *æⁱn* i gausdalsdialekta. Tidvis har Audun også innslag av tradisjonell palatal diftongering i ord som *tæⁱnkt* og *æⁱn*. Når det gjelder stedsnavnene Follebu og Gausdal, benytter Audun i disse tilfellene seg både av de tradisjonelle og de modifiserte formene da han sier både /Fø^yllbu/ og /Ga^usdaɾ/ med palatalisering, men også /Føllbu/ og /Gausdaɾ/ uten palatalisering. Ved første inntrykk kan det dermed se ut som Audun har stort innslag av modifiserte former ved palatalisering av alveolarer. Fordi man i enkelte steder av Gudbrandsdalen ikke har videreutviklet den «ordinære» palataliseringen til palatal diftongering (Mæhlum & Røyneland, 2012: 70, 188), er det vanskelig å si noe eksakt om Auduns varianter uten palatal kortdiftong er et resultat fra hans blandingsmål med influens fra gudbrandsdalsmål, eller om dette er innslag av modifiserte varianter fra et mer standardnært østnorsk talemål.

Jeg finner få belegg når det gjelder palatalisering av den plosive velaren *g*. Audun bruker både den modifiserte formen /lægg om/ og den tradisjonelle formen /læⁱgg om/ i løpet av intervjuet. Jeg finner ellers to belegg for den velare plosiven *k* når Audun uttaler den tradisjonelle *kj*-lyden i ordene /styçy/ (stykker) og /çørçe/ (kirke). Palatalisering hos Audun karakteriseres av *stor* variasjon da han tilsynelatende benytter seg av tradisjonelle palatale lyder fra både gausdals- og gudbrandsdalsmålet, samtidig som han også har innslag av klart modifiserte former.

Senkning

Audun har i svært stor grad opprettholdt den tradisjonelle senkningen av gammel kort *e* til *æ* i de fleste lydige posisjoner. For eksempel sier han ord som /dæt/ og /ræ/ (det), /dænna/ (den), /dæssa/ (de), kjænt (kjent), /æll/ (eller), /mæn/ (men), /hælst/, /ænten/ (enten), /hænde/ (hende), /kjætt/ (kjedelig) og /dialækt/. Fra intervjuet finner jeg ingen eksempler på modifiserte former av senkning av gammel kort *e* hos Audun.

Trykkplassering i importord

Når det gjelder trykkplassering i importord, benytter Audun seg av både den tradisjonelle og den modifiserte trykkplasseringen. Han bruker den tradisjonelle trykkplasseringen i ord som /'sesongslutt/, /'militæret/, og /'studere/. Han har imidlertid også innslag av modifisert trykkplassering, og sier blant annet /komment'ere/, /univers'itet/, /fami'lie/, /ras'istisk/ og /stud'ert/. Med andre ord har Audun stor språklig variasjon når det kommer til dette språkdraget.

Bøyingsendelsen -an

Audun benytter seg konsekvent av den tradisjonelle bøyingsformen med *an*-endelse, eller rettere sagt *æn*-endelse, i bestemt form flertall av maskuline og nøytrale substantiver. Han sier for eksempel /foreldræn/ (mask.), /kompisæn/ (mask.), /læreræn/ (mask.), /oɾæn/ (nøyt.) og /åræn/ (nøyt.) i løpet av intervjuet. Auduns *æn*-endelse vurderer jeg å være påvirkning fra gudbrandsdalsmål. Belegg for den samme bøyingsendelsen i bestemt form flertall av feminine substantiver har jeg ikke funnet hos Audun.

Enstavede presensformer

Audun benytter seg av de tradisjonelle enstavede formene av sterke verb når han sier /kjøm/ (kommer), /lægg/ (ligger), /skriv/ (skriver), /finn/ (finner) og /hæng/ (henger). Verbet /kjøm/

oppstår dessuten svært frekvent i intervjuet. Det interessante med Auduns uttale av dette verbet er at han benytter seg av rotvokalen *ø* der gausdøler tradisjonelt benytter seg av rotvokalen *æ* (*kjæm*). Min vurdering er at dette som for flere av de tidligere omtalte trekkene er påvirkning fra gudbrandsdalsmål. I løpet av intervjuet har Audun ikke innslag av modifiserte tostavede former av sterke verb.

Oppsummering

Talemålet til Audun karakteriseres i mindre grad av språklig variasjon enn hva som er tilfellet hos Solveig. Eksempelvis har Audun konsekvent bruk av tradisjonelle former av senkning av gammel kort *e*, begge de aktuelle pronomenformene, nektingsadverbet *itte*, bøyingsendelsen *-an/-æn* i bestemt form flertall av substantiver og enstavede presensformer av sterke verb. Han har i tillegg mangel på produktiv dativmorfologi. For språkdragene palatalisering av alveolarer og velarer, samt trykkplassering i importord har Audun derimot høy grad av språklig variasjon. Når det gjelder palatalisering av alveolarer og velarer, har Audun innslag av tradisjonelle varianter fra både gausdalsmål og gudbrandsdalsmål i tillegg til at han benytter seg av klart modifiserte former.

Som hos Astrid framstår Auduns språklige realiseringer ved første inntrykk som relativt tradisjonelle, og han har også mange innslag av særskilte leksikalske varianter som for eksempel */millomste/* (mellomste), */styçy/* (stykker), */støtt/* (alltid), */utvatna/* (utvannet), */fyri/* (før) og */fyste/* (første). Han benytter seg også av enkelte leksikalske former fra gudbrandsdalsmålet som */hæn/* (han), */bur/* og */budde/* (bor/bodde). Disse ordene uttales tradisjonelt som *han*, *bor* og *bodde* i gausdalsmål. I tillegg til disse særskilt tradisjonelle ordene benytter Audun seg av modifiserte ord som */to/*, */oppi/* (med *å*-uttale) og */forstår/* som tradisjonelt uttales som *tu*, *oppi* (med *o*-uttale) og *skjønne* i gausdalsdialekta.

5.5 Sverre

«Dæt æ nå'ån som har begynt å snakke om slek Askeladden og slek eventyrstømning når vi begynne å snakke ga^usdøt og slek, og dæt synes e bære æ artigt da vætt'u».

(Sverre)

Sverre er atten år gammel, bor sentralt i kommunen på Segalstad bru i Østre Gausdal og går på idrettslinja ved Gausdal videregående skole. Han er en svært sosial person, og liker derfor å

bruke mye av fritiden sin sammen med venner og familie. Både moren og faren til Sverre er opprinnelig fra Gausdal, og begge jobber i servicenæringen i kommunen. På spørsmål om hvor besteforeldrene hans kommer fra, svarer Sverre at «bæstemor og bæstefar på morsia fjøtte hit frå æ'n æ'll anna stann tru e. Bæstefar [på farssiden] æ kav ga^usdøɽ [...] mæn bæstemor [på farssiden] kjæm frå Nord-Norge». Som også de andre informantene gir uttrykk for, trives Sverre godt i Gausdal. Hjembygda kan derfor være et alternativt bosted en gang i framtiden. Likevel er han innstilt på å flytte ut fra bygda enten for en kortere periode eller mer fast, fordi han har et ønske om å «sjå litt mæ». Sverre har lyst til å studere etter han er ferdig på videregående, men ser ikke bort fra å at det kan være nødvendig å ta et friår først.

På spørsmål om han er stolt av å være gausdøl og av å snakke gausdalsdialekt, svarer Sverre:

«Jara (.) e æ stolt tå å væra ga^usdøɽ, men dæt æ mæssom litt slek der kjæ't på grunn tå nå'ån reaksjoner æ'n kæ'n få (.) litt slek der at døm [folk som ikke snakker gausdalsmål] ska synes dæt æ så morsomt, itte skjønne hælt, også ska røm gjæra så mye uttur dæt».

I denne sammenhengen trekker han fram at han opplevde en del kommentarer særlig i første klasse på videregående som negative, fordi han fikk så mange av dem. Han sier at det i slike tilfeller er lett å få inntrykk av at «ga^usdøɽ æ teit», før han legger til «mæn dæ æ jo itte ræ». Til tross for at Sverre tidvis kan føle på at stereotyper og fordommer knyttet til tradisjonelle og markante dialekter kan være slitsomme, opplever han de fleste kommentarer som positive. Særlig synes han det er morsomt når folk gir uttrykk for at gausdalsmålet er koselig å høre på, eller når de for eksempel assosierer gausdalsmålet med Askeladden og eventyrstemning (jf. sitat innledningsvis). For Sverre er dialekter generelt viktig, og da særlig som en identitetsmarkør. I denne sammenheng sier han at:

«E har itt'nå lyst te å prate nå annerledes ænn e gjærr [...] E har prøvd å lagt over te "bokmål", mæn dæt krølle se bære på tunga (.) dæt æ akkurat som dæt bɽi ei anna stæmme (.) e trøng å snakke på den måten hær før å væra *me*» (min kursivering).

Nettopp fordi dialekter er viktig for Sverre, er han relativt bevisst sin egen språkbruk. Med mindre det er i jobbsammenheng, forsøker Sverre bevisst å snakke gausdalsmål når han møter nye folk. Dette begrunner han med at det er viktig for ham at folk lærer ham å kjenne som gausdøl med gausdalsdialekt. Til tross for denne tilsynelatende motstridende viljen til å tilpasse seg andre sin språkbruk, er Sverre klar over at han har innslag av modifiserte ord i språket sitt: «[...] e si mange "fine" oɽ inni snakkinga mi, dæ væt e». Han forteller i denne sammenhengen at foreldrene ofte sier fra hvis han forsøker seg på det han kaller et «finere språk» og sier at: «mamma ha vore bortpå hvis dæt ha vore nå oɽ som itte hælt va ga^usdøɽ». Han uttrykker at han

til tross for enkelte modifiserte innslag føler han snakker relativt tradisjonelt, og plasserer seg på en 7'er på den omtalte skalaen fra 1-10, der 10 er svært utpreget dialekt.

I all hovedsak benytter Sverre seg av tradisjonelle varianter av de ulike språkdragene. Dette kommer fram av tabell 5. Som de tre tidligere omtalte informantene, har også Sverre konsekvent tradisjonell uttale av pronomenerne /e/ og /døm/ og /røm/, i tillegg til konsekvent uttale av nektingsadverbet /itte/.

Tabell 5. Oversikt over Sverre sine språktrekk

Språkdrag	Trad. former	Mod. former
Palatalisering av alveolarer og velarer	X	x
Dativ	x	X
Senkning av gammel kort <i>e</i> til <i>æ</i>	X	x
Pronomenformer	X	
Nektingsadverb	X	
Trykkplassering i importord	X	
Bøying av bestemt form flertall av substantiver	X	
Enstavede presensformer av sterke verb	X	

Palatalisering

Tradisjonell palatalisering av alveolarer er hos Sverre i stor grad opprettholdt. Han sier derfor ord som /mæⁱn/, /tæⁱnke/, /æⁱn/, /dæⁱn/, /kjæⁱnne/, /kæⁱn/, /mæⁱnte/, /kæⁱnsje/, /æⁱlle/ og /stæⁱlle/. Når det gjelder bindingsordet *men*, benytter Sverre seg både av de modifiserte variantene /mæn/ eller /men/, samtidig som han i enkelte tilfeller benytter seg av den tradisjonelle og palataliserte varianten /mæⁱn/. Han benytter seg også av modifisert tale når han sier /spennende/ og /alder/, to ord som tradisjonelt krever palatal uttale i gausdalsmålet, som i *spæⁱnnanes* og *æⁱlder*. For stedsnavnene Follebu og Gausdal har Sverre konsekvent palatal uttale, og sier /Fø^yllbu/ og /Ga^usda^r/.

Når det gjelder palatalisering av den velare plosiven *k*, benytter Sverre seg av den tradisjonelle *kj*-uttalen i ordet /çørçø/. Til tross for dette har han ikke innslag av tradisjonell *kj*-uttale når han sier /åkken/ og /tæⁱnke/; ord som tradisjonelt uttales *åçen* og *tæⁱnçe* i gausdalsmålet. For den velare plosiven *g* finner jeg få belegg hos Sverre. Han benytter seg eksempelvis av de tradisjonelle variantene /læⁱgg/ og /bæⁱgge/ (begge), og er konsekvent ved begge formene gjennom hele intervjuet. Alt i alt framstår Sverres språkbruk som relativt konsekvent når det kommer til palatalisering av alveolarer og velarer, da han sjelden har innslag av modifiserte former ved dette språkdraget.

Dativ

I intervjuet med Sverre finner jeg ett belegg for tradisjonell uttale av dativ. Ved dette ene tilfellet sier Sverre: /nedpå Bru'n/. «Bru'n» er i denne sammenhengen en forkortelse av stedsnavnet Segalstad bru, og har i dette tilfellet fått feminin dativsendelse *-en* i /Bru'n/. Hadde Sverre her benyttet seg av den modifiserte varianten ville han altså sagt *Brua* (som forøvrig er den mest brukte varianten blant gausdøler flest). I dette tilfellet er det preposisjonen foran, altså *nedpå*, som styrer dativen. Som nevnt er dette det eneste belegget jeg har funnet for det gamle kausbøyingsystemet dativ hos Sverre og det eneste i hele materialet mitt. Eksempelvis benytter han seg av den modifiserte bøyingsvarianten *-a* når han sier /kjæ'nne frå bygda/. Hvis Sverre hadde hatt dativ også her, ville han hatt *en*-endelse i /bygda/, og altså sagt *bygd'n*.

Senkning

Sverre har stort sett konsekvent senkning av gammel kort *e* til *æ* i ord som tillater det, gjennom hele intervjuet. Blant annet sier han /pænger/ (penger), /stæmmen/ (stemmer), /bæstemor/, /mæsta/ (meste), /mæd/ (med), /dænnan/ (den), /ænn/ (enn), /værste/ (verste) og /bræiere/ (bredere). Sverre har noen modifiserte former også her, slik som i /eldstemann/ og /men/, som tradisjonelt uttales *ældstemann* og *mæ'n* i gausdalsdialekta.

Trykkplassering i importord

Når det gjelder trykkplassering i importord, benytter Sverre seg av den tradisjonelle trykkplasseringen i former som /'stasjon/, /'situasjonen/, /'matematikken/, /'spesiell/, /'negativt/, /'interesse/, /'moderne/, /'teknologier/, /'assosiasjoner/, /'korrigeret/ og /'relevant/. Han har dermed ingen innslag av modifisert trykkplassering i løpet av intervjuet, og er i motsetning til Astrid, Solveig og Audun konsekvent i sin bruk av tradisjonell trykkplassering på førstestavelen ved importord.

Bøyingsendelsen *-an*

Sverre er også konsekvent i sin bruk av tradisjonell *an*-endelse i bestemt form flertall av substantiver. Han benytter seg eksempelvis av *an*-endelser i ord som /hærgan/ (mask.), /måndagan/ (mask., mandagene), /vennan/ (mask.), /kompisan/ (mask.), /lillehamringen/ (mask.), /kommentaran/ (mask.), /læreran/ (mask.), /kuan/ (fem.), /klassan/ (fem., klassene), /fagan/ (nøyt.), /fjøsan/ (nøyt.) og /oran/ (nøyt.). I løpet av intervjuet kan jeg ikke finne belegg for modifiserte varianter for dette språkdraget hos Sverre.

Enstavede presensformer

Sverre benytter seg av enstavede presensformer av sterke verb gjennom hele intervjuet. Han sier eksempelvis /læ¹gg/ (legger), /kjæm/ (kommer), /sitt/ (sitter), /trøng/ (trenger), /skriv/ (skriver), /fæⁱll/ (faller), /hæte/ (heter) og /hæll/ (holder). Som Astrid bøyer også Sverre det svake verbet *å like* som et sterkt verb, og benytter seg av presensformen /lik/. Sverre har ellers ingen eksempler på modifiserte tostavede presensformer fra intervjuet, og har med andre ord konsekvent uttale av tradisjonelle enstavede presensformer av sterke verb.

Andre observasjoner fra intervjuet

Andre interessante observasjoner i intervjuet med Sverre er at han har innslag av jamvektsord etter jamvektsprinsippet. Som nevnt innledningsvis i kapittel 5, var planen å inkludere dette språktrekket i studien. Da jeg generelt fant svært få belegg for språkdraget, valgte jeg å ikke inkludere det i avhandlingen. Hos Sverre dukket det derimot opp flere belegg for dette språktrekket. Eksempelvis benyttet han seg av tradisjonelle former med *a*-ending som å /væra/ (være), å /lågå/ (lage), å /svåra/ (svare), å /ftøtta/ (flytte) og å /gjæra/ (gjøre), og tradisjonelle former med *e*-ending som å /føle/, å /høre/, å /snakke/ og å /træte/ (slite). Selve prinsippet jamvekt rammet historisk sett hele det østnorske dialektområdet, noe som i praksis innebærer at språkbrukerne i disse områdene tradisjonelt har to sett med endinger i de språklige kategoriene infinitiv og svake substantiv. Man har altså en endingsgruppe med fullvokal (-*a*, -*å*, -*u* eller -*o*) og en endingsgruppe med en såkalt «slapp» *e*-vokal (Skjekkeland, 2005: 51). I de fire første eksemplene over har altså Sverre opprettholdt fullvokalen (*a/å*-endelse) i infinitivene sine, mens han i de tre siste eksemplene har endingsvokalen -*e*. I ett tilfelle benytter Sverre seg likevel av varianten å /spåre/ (spare). Her har Sverre valgt å *delvis* modifisere uttalen sin, og har erstattet den tradisjonelle *å*-endelsen (*spåra*) med en «slapp» *e*-vokal. Til tross for dette har han altså opprettholdt den tradisjonelle *å*-kvaliteten (*spåre*) i rota. Min vurdering er at uttalen *å spare* ville blitt for modifisert for Sverre, og at /spåre/ dermed er en slags kompromissvariant. Tendensen i byer og urbaniserte områder på Østlandet i dag er at jamvektsprinsippet er på sterk retur eller har gått helt ut av bruk. Resultatet i disse områdene er da at endingene i begge de språklige kategoriene får den samme «slappe» *e*-lyden (Skjekkeland, 2005: 51). Belegg for jamvekt i svake substantiver har jeg ikke funnet i intervjuet med Sverre.

Oppsummering

Av de fire intervjuene er det Sverre som framstår som den informanten som snakker mest utpreget gausdalsmål. Eksempelvis har han konsekvent tradisjonell uttale av pronomenerne

e og *døm/røm*, nektingsadverbet *itte*, trykkplassering i importord, bøyingsendelsen *-an* i bestemt form flertall av substantiver og enstavede presensformer av sterke verb. I tillegg er Sverre den informanten som i størst grad benytter seg av særskilt leksikalske gausdalsord som for eksempel /mæssom/ (liksom), /kav ga^usdøɾ/ (veldig gausdøl), kɾent (dårlig), /hæɾvoɾe/ (halvveis), /hæle ver'n/ (i all verden), /rumme/ (rømme), /kjæm itte e'haug/ (kommer ikke på), /fɿtøtta/ (flytte), /stussle/ (stusselig), /ra'ma/ («skjønner du/ikke sant») og /æ'n kropp/ (en mannlig person). Til tross for dette har Sverre tidvis innslag av ord med modifisert uttale. For eksempel sier han /alltid/, /hvor/, /dager/, /annerledes/, /teit/, /selvfølgelig/ og /plutselig/. Dette er ord som tradisjonelt ville blitt uttalt som *støtt*, *hænn*, *dågå*, *annsles*, *tett*, *atteⁱner*, *sjørsagt* og *plutsle* i gausdalsmålet.

Når det gjelder palatalisering av alveolarer og velarer, samt senkning av gammel kort *e*, er Sverre relativt konsekvent i sin bruk av tradisjonelle varianter også her. Likevel har han enkelte innslag av modifiserte former for disse språkdragene. Det er bare ved språkdraget dativ at Sverre så og si har konsekvent bruk av modifiserte former, med unntak av ett tilfelle. Alt i alt karakteriseres Sverres språkbruk av utstrakt tradisjonell tale med innslag av modifiserte former for enkelte språktrekk.

5.6 Samlet vurdering av språkdragene

Som gjennomgangen av informantportrettene viser, karakteriseres språkbruken til Astrid, Solveig, Audun og Sverre av relativt stor språklig variasjon. Det er bare ved språkdragene pronomenformer og nektingsadverb at alle fire har konsekvent tradisjonell uttale, uten innslag av modifiserte former. I dette underkapittelet vil jeg skissere en kort antydning av språkdragenes utvikling i gausdalsdialekta, med bakgrunn i hvordan de ble realisert av informantene under intervjuene.

I. Palatalisering, senkning og trykkplassering i importord

Når det gjelder palatalisering av alveolarer og velarer og senkning av gammel kort *e* til *æ*, er dette de to eneste språktrekkene som alle de fire informantene i en eller annen grad modifiserer. Særlig gjelder dette palatalisering av alveolarer og velarer, som kjennetegnes av stor intraindividuell variasjon. Flere av informantene varierer mellom å opprettholde eller modifisere den tradisjonelle kortdiftongen i særlig de alveolare lydene, og bruker for eksempel /Ga^usdaɾ/ og /Gausdaɾ/ om hverandre. Senkning av gammel kort *e* til *æ* karakteriseres også av

stor språklig variasjon, men her har den intraindividuelle variasjonen vært vanskeligere å fange opp hos informantene. Min vurdering er at senkning i flere av de omtalte tilfellene modifiseres når informantene snakker om tema knyttet til det urbane. Et annet språktrekk som har hatt en tendens til å bli modifisert i tale som innholdsmessig handler om det urbane, er trykkplassering i importord. Også for dette språktrekket varierer de fleste informantene mellom modifiserte og tradisjonelle varianter, med unntak av Sverre som har konsekvent tradisjonell uttale av dette språkdraget.

II. Bøyingsendelsen *-an*, enstavede presensformer og dativ

Bare en av de fire informantene modifiserer den tradisjonelle *an*-endelsen og benytter seg av modifiserte tostavede presensformene ved sterke verb. Det kan derfor virke som disse språkdragene, i tillegg til pronomenerne *e* og *døm/røm* og nektingsadverbet *itte*, er av de mest stabile språkdragene jeg har undersøkt. Et annet språkdrag som framstår som forholdsvis stabilt, er *mangel* på produktiv dativmorfologi. I alle tilfeller, med unntak av ett enkelt tilfelle hos én informant, har dette gamle kasusbøyingsystemet falt vekk hos informantene. Dativ er med andre ord ikke lenger et trekk som preger gausdalsdialekta slik den blir brukt av unge i dag (jf. Vestad 1981). Også Hilmo (2012), Røyneland (2005) og Hårstad (2004) konkluderer med at bruken av dativ i henholdsvis Tydal, Røros og Oppdal er nærmest fraværende. Dativ kan dermed vurderes å være på vei ut av unge gausdølers talemål i dag, og ser med andre ord ut til å være del av en nasjonal nivellerings-tendens (jf. Øygarden 1999).

5.7 Holdninger til og oppfatninger av gausdalsmålet

Informantportrettene av Astrid, Solveig, Audun og Sverre har til nå gitt oss et innblikk i deres liv, deres måte å prate på og til dels også i hvilke holdninger de har til Gausdal og sin egen dialekt. I dette underkapittelet ønsker jeg å se nærmere på de spesifikke holdningene informantene uttrykker om nettopp dette.

Det er et velkjent fenomen at folk flest vurderer språk på grunnlag av hvor «verdifulle» eller «fine» de er, og ofte har ulike aviser og radio kåringer der språk og språkvarieteter rangeres ut fra slike individuelle estetiske meninger. Nettopp fordi disse rangeringene baseres på subjektive vurderinger, vil det variere fra person til person hvilken dialekt man opplever som «fin» eller eventuelt som mindre «fin» (Hilmo, 2012: 54-55; Røyneland, 1994: 6). Dette kommer tydelig fram i intervjumaterialet mitt da Audun på den ene siden omtaler

gausdalsdialekta som fin og koselig å høre på, mens Solveig på den andre siden uttrykker at hun ikke synes gausdalsdialekta er særlig fin. Solveig er forøvrig den informanten som snakker mest standardnært av de fire informantene i denne studien. Audun på sin side snakker relativt tradisjonelt, men hans talemål preges også av en del språklig variasjon med innslag av former fra gudbrandsdalsmål og modifiserte standardnære former. Astrids talemål karakteriseres også av å være relativt tradisjonelt med innslag av modifiserte former ved enkelte språkdrag, mens Sverre er den informanten som snakker mest utpreget gausdalsmål av informantene.

Når Sverre forteller at han er klar over at han har mange «"fine" or̄ inni snakkinga» si, tydeliggjør han at termen *fin* også kan ha en annen betydning i forbindelse med dialekter. I tillegg til subjektive vurderinger finnes det med andre ord også mer kollektive oppfatninger som rangerer enkelte dialekter og språkdrag som «finere» enn andre. Dette gir også Astrid uttrykk for når hun forteller at hun av og til benytter seg av «penere or̄» når hun snakker. Det er med andre ord ikke slik at dialektene rangeres bare etter enkeltpersoners subjektive meninger, de rangeres også etter ulik sosiokulturell status og disse statusoppfatningene er som regel mer kollektive. Tendensen er at dialekter som assosieres med høy sosiokulturell status, som for eksempel standard østnorsk talemål, ansees for å være «finere» enn andre dialekter og rager dermed øverst i dialekthierarkiet (Mæhlum 2007: 46). Det er dette Astrid og Sverre sikter til når de benytter seg av termene «finere» og «penere» ord og språkdrag. Dialekthierarki, standard østnorsk talemål og prestisje vil jeg komme tilbake til i kapittel 6, der jeg blant annet tar for meg om ungdommene i Gausdal lar seg påvirke av denne språkvarieteteten.

Når det gjelder informantenes holdninger til sin egen språkbruk og hvorvidt de ser for seg å holde på dialekta si i møte med andre talemål i framtiden, har de ulike svar på dette. Solveig er den eneste som gir uttrykk for at hun *ikke* kommer til å holde på dialekta si når hun flytter ut fra bygda. Det handler ikke om at hun ikke er stolt av dialekta eller stedet hun kommer fra, men at det er enklere å passe inn med «alle andre» hvis man snakker det hun selv omtaler som «bokmål». Audun på sin side, gir uttrykk for at han ikke vil gjøre om på dialekta si i møte med andre talemål, og ønsker derfor å opprettholde sine tradisjonelle trekk også når han befinner seg utenfor Gausdals kommunegrenser en gang i framtiden. Astrid og Sverre ønsker også å bevare den tradisjonelle dialektbruken sin i størst mulig grad den dagen de flytter ut fra Gausdal for å ta utdanning eller for å jobbe, men ser ikke bort fra at måten de prater på, konvergeres «automatisk» i møte med nye språkvarieteteter. Sverre er den eneste som eksplisitt gir uttrykk for at han synes det er slitsomt når andre ikke forstår, og at han tror konvergeringen i slike situasjoner oppstår ubevisst fordi man ønsker å bli forstått.

Når det gjelder spørsmål om informantene av og til opplever at de er flau over dialekta si, uttrykker enkelte av dem at de tidvis er det. Astrid forteller blant annet om at det kan være flaut å snakke såpass tradisjonelt i urbane sammenhenger, som for eksempel på idrettsturneringer. Sverre forteller om at diverse kommentarer kan få en til å tenke at «ga^usdøl æ teit», og at man av og til kan være flau over å ha en såpass tradisjonell dialekt. Han forteller i denne sammenhengen at:

«E hukse ræ at e va på slek språkræse ra'ma (.) og da ræ'ste e jo mæ foʔk frå hæle Norge, og da sa røm at døm synes e va rar i starten (.) fordi at døm kunne itte skjønne å e sa».

Å bli stemplet som «rar» eller «annerledes» på bakgrunn av hvordan han snakker, er tydeligvis noe som har gjort inntrykk på Sverre. Røyneland (1994: 24) skriver at å bli tillagt en rekke stereotype egenskaper som ikke faller sammen med en persons selvdefinerte identitet, kan føre til at man bevisst eller ubevisst ønsker å distansere seg fra dialekta si (jf. akkomodasjonsteorien, se kap. 4.3.1). I samtale med sambygdinger velger Sverre å opprettholde sin tradisjonelle gausdalsdialekt, men som han også gir uttrykk for, kan det hende han velger å modifisere enkelte språkdrag i samtale med folk som ikke selv har en tradisjonell dialektal varietet. Å føle seg stigmatisert på bakgrunn av de språklige valgene man tar, er noe de fleste språkbrukere med tradisjonelle og geografisk markante dialekter og dialekttrekk kan kjenne seg igjen i. Som det kommer fram av de ulike informantportrettene, trenger man ikke å reise langt for å få kommentarer på gausdalsdialekta eller for ikke bli forstått på enkelte punkt.

6. Språksamfunnet Gausdal

Et av målene med denne oppgaven er å se på den overordnede språksituasjonen innenfor språksamfunnet Gausdal. I forrige kapittel forsøkte jeg å forklare hvilke språktrekk som forandrer seg i gausdalsdialekta, i dette kapitlet skifter jeg perspektiv og vil ta for meg hvorfor språksituasjonen er som den er i Gausdal i dag. Med andre ord vil jeg forsøke å se språksamfunnet Gausdal i et mer helhetlig perspektiv enn hva jeg har gjort tidligere i oppgaven. I det videre tar jeg derfor for meg hvilket språksamfunn Gausdal er og drøfter ulike grunner til hvorfor det er slik. I denne sammenhengen vil jeg også benytte meg av den sosiale nettverksteorien for å forstå mekanismene i Gausdal som språksamfunn bedre. Deretter beveger jeg meg over i en diskusjon om hvor den språklige påvirkningen kommer fra, og tar i denne sammenheng for meg standardisering og regionalisering som nivelleringsprosesser.

Datamaterialet som denne delen av oppgaven baserer seg på, er – til tross for at jeg skifter perspektiv – de samme innsamlingene og samtalene som ligger til grunn for de individuelle analysene. I tillegg vil det være nødvendig å trekke inn mer usystematiske observasjoner jeg har gjort av Gausdal og gausdalsdialekta for å få et mer utfyllende bilde av Gausdal som språksamfunn.

6.1 Gausdal: Et åpent eller lukket språksamfunn?

Begrepet *språksamfunn* ble lansert i sosiolingvistikken allerede på 1960-tallet, og har blitt brukt både i den tidlige, kvantitativt orienterte forskningen (jf. for eksempel Labov 1966), og i senere studier av mer kvalitativ art (jf. for eksempel Saville-Troike 2003 og Røyneland 2005). Siden begrepet først ble lansert, har flere språkforskere operert med ulike definisjoner av hva et språksamfunn er. De tidlige definisjonene var sterkt strukturalistiske og definerte språksamfunn uten å inkludere den individuelle og psykologiske dimensjonen (jf. for eksempel Hymes 1972 og Gumperz 1968). Senere definisjoner har derimot tatt mer høyde for den psykologiske dimensjonen, og har definert språksamfunn ut fra et mer individualistisk perspektiv (jf. for eksempel Hudson 1996). De som står bak disse definisjonene, mener det nettopp er enkeltindividene som står bak endringene i språket, ikke samfunnsstrukturene. Reidunn Hernes (2006: 60) er derimot en av flere språkforskere som mener at språkbrukeren nettopp ikke har full språklig frihet, samtidig som samfunnet heller ikke kan styre den enkelte språkbrukeren. Eksempelvis legger Hernes (ibid.) fram en alternativ modell for å forstå begrepet språksamfunn;

en modell som på mange vis forener det strukturelle og det individuelle perspektivet. Her er det enkeltindividene som står for selve språkendringen, samtidig som disse endringene er forankret i *normene* som rår i det enkelte språksamfunnet. Med andre ord er det nettopp språknormene som gjør språksamfunn forskjellige.

Andersens (1988) begrepspar *åpne* og *lukkede* språksamfunn er ment å skildre konkrete egenskaper ved et språksamfunn, som for eksempel inn- og utflytting og kommunikasjon med omverdenen. De åpne språksamfunnene tillater gjerne stor grad av språklig variasjon, og står dermed fram som relativt heterogene språklig sett. Lukkede språksamfunn er derimot mer restriktive med hensyn til språklig variasjon, og er derfor preget av å være mer språklig homogene. Lukkede språksamfunn er også ofte rurale språksamfunn (jf. Andersen 1988). Når Røyneland (2005: 87-88) klassifiserte språksamfunnene Røros og Tynset som åpne samfunn, tok hun utgangspunkt i at dialektene her tillater en god del språklig variasjon. Likevel hevder hun at Tynset utpeker seg som et mer åpent samfunn enn Røros fordi tynsetmålet har hatt en annen endringsrate og en annen endringshastighet enn rørosdialekta.

Når det gjelder spørsmålet om Gausdal er et åpent eller lukket språksamfunn, er det vanskelig å komme fram til en klar klassifisering av dette. Langlis (2004) undersøkelsessted Vang har, som tidligere omtalt, store likhetstrekk med Gausdal, og denne undersøkelsen har derfor overføringsverdi til min studie. Langlis studie av talemålsutviklingen blant unge i Vang viser at de i stor grad modifierer talemålet sitt i retning av et standardnært østnorsk talemål (op.cit.: 136). Det moderne vangssamfunnet tillater med andre ord stor språklig variasjon, og tar man utgangspunkt i Andersens (1988) definisjon av åpne og lukkede språksamfunn, kan man karakterisere Vang som et åpent språksamfunn. Setter man språksituasjonen i Gausdal opp mot språksituasjonen i Vang, framstår Gausdal som mer språklig stabilt enn Vang. Det finnes unektelig innslag av språklig variasjon og modifiering mot et standardnært talemål også her, men i betydelig mindre grad enn i Vang (Langli, 2004: 136). Med bakgrunn i at flere av informantene mine også gir uttrykk for at det finnes en «riktig» måte å snakke gausdalsdialekt på, karakteriserer jeg Gausdal som et foreløpig lukket språksamfunn som ikke tillater stor språklig variasjon.

Hilmo (2012: 86) og Fivelstad (2012: 38) hevder at endringshastigheten på deres undersøkelsessteder, henholdsvis Tydal og Rindal, har gått sakte på grunn av høy isolasjon og lite tilflytting. Dette mener de har tjent som «bremseklosser» for den språklige endringen. Med tanke på at den negative fraflyttingstendensen i Gausdal ikke snudde før i år 2000, har tilflyttingen til kommunen vært lav (Svendsen, 2011). Den lave tilflyttingen til bygda har trolig fungert konserverende på gausdalsmålet, og har på denne måten bidratt til språklig stabilitet i

Gausdal. Mens Vang på sin side er preget av relativt stor interindividuell variasjon og stor tilflytting (Langli, 2002: 18), virker Gausdal foreløpig å være mer språklig lukket og homogent. Til tross for dette har jeg inntrykk av at dialekta i Gausdal har forandret seg raskere de senere årene sammenliknet med tidligere. Solveig forteller for eksempel at hun ikke snakker like «bredt gausdøt» som det foreldregenerasjonen hennes gjør. Det virker derfor som det er en større språklig forskjell mellom ungdoms- og foreldregenerasjonen i dag enn det er mellom foreldre- og besteforeldregenerasjonen i Gausdal. At Gausdal rent språklig beveger seg i retning av et mer åpent og heterogent språksamfunn i framtiden, vurderer jeg derfor som sannsynlig.

6.1.1 Den sosiale nettverksteorien

For bedre å forstå Gausdal som språksamfunn, kan man legge den *sosiale nettverksteorien* til grunn. Nettverksteorien er en av de mest brukte teoriene i sosiolingvistiske studier for å forklare språklig variasjon og endring (Van Herk, 2012: 18). Det er særlig Milroy (1980) sin studie av språkbruk og sosiale nettverk i tre arbeiderklassestrøk i Belfast som har gitt nettverksteorien den posisjonen den har innenfor sosiolingvistikken i dag. Et viktig mål i Milroys studie var å finne ut hvilke egenskaper ved et sosialt nettverk som er sentrale for å holde ved like et tradisjonelt talemål.

Man opererer ofte med to prinsipielt forskjellige nettverksstrukturer. Et språksamfunn med en såkalt *tett* nettverksstruktur, et «alle kjenner alle-fellesskap», har medlemmer som har utstrakt og regelmessig kontakt med hverandre (Mæhlum, 2011: 117). I et samfunn med en *åpen* nettverksstruktur er det derimot bare én person som knytter alle de andre medlemmene i nettverket sammen. I praksis viser det seg ofte at disse to nettverkene også har ulike funksjonelle egenskaper, eller ulike *pleksitet*. Et tett nettverk har ofte *multiplekse* kontaktrelasjoner, noe som betyr at aktørene i samfunnet opptre i flere roller ovenfor hverandre. I et typisk åpent nettverk er kontaktrelasjonene ofte *uniplekse*, noe som vil si at aktørene *ikke* opptre i flere roller ovenfor hverandre (ibid.). Åpne og uniplekse samfunn karakteriseres ofte av å være moderne, urbane og mobile samfunn. I motsetning er de tette og multiplekse samfunnene typiske i rurale samfunn som Gausdal. Ifølge Røyneland (2005: 123) har tette og multiplekse nettverk en viktig funksjon som «sosiale korrigerings- og kontrollinstanser». Slike samfunn har med andre ord mindre rom for språklige novasjoner og sosialt press fra mer standardnære talemål (ibid.), og holder derfor bedre ved lag tradisjonelle dialektale varieteter (jf. Rudi 1999 og Milroy 1980). Svært forenklet sier teorien om sosiale nettverk av desto mer folk har med hverandre å gjøre, desto mer likt snakker de.

Gausdal har lenge vært et tett og multiplekst samfunn hvor «alle kjenner alle». I dag vil jeg fortsatt karakterisere Gausdal som et samfunn med stor tetthet og multiplekse kontaktrelasjoner, til tross for at kontakten med Lillehammer er sterkere enn før. Tidligere var det primærnæringene med skog- og jordbruk som utgjorde bygdas fremste næringsgrunnlag. I dag pendler derimot en stor andel av arbeidstakerne i Gausdal til Lillehammer for å arbeide (Gausdal kommune, 2015; Svendsen, 2011). I tillegg til dette er det mange unge gausdøler som går på videregående skoler og på høgskolen i Lillehammer. Fortsetter den økte kontakten mellom Gausdal og Lillehammer, forventer jeg at det tette og multiplekse nettverket i Gausdal en gang i framtiden vil løses opp (jf. Langli 2002). Når tidligere tette og multiplekse nettverk begynner å løse seg opp, vil det ifølge Milroy (1980: 196) være en sannsynlighet for at den språklige stabiliteten i lokalsamfunnet blir erstattet av språklig endring og variasjon: «[...] speakers with loose knit networks are relatively more *exposed* to the influence of a prestige norm». Med andre ord kan dette føre til at flere gausdøler i framtiden velger å modifisere talemålet sitt mot det mer standardnære talemålet man for eksempel finner i Lillehammer.

6.2 Fra lokalsamfunn til storsamfunn

Til tross for at jeg i det foregående har hevdet at språksamfunnet Gausdal, sammenlignet med lignende undersøkelsessteder som for eksempel Vang ved Hamar (Langli 2002), fortsatt karakteriseres av språklig homogenitet og tett nettverksstruktur, finnes det unektelig eksempler på språklig variasjon også her. Både inter- og intraindividuell variasjon forekommer selvsagt også i Gausdal, og under intervjuene med informantene mine kunne jeg avdekke begge deler. For eksempel fant jeg stor intraindividuell variasjon hos alle informantene mine når det gjelder språkdraget palatalisering av alveolarer og velarer, da flere av dem valgte å benytte seg av både tradisjonelle og modifiserte varianter ved dette språktrekket. Stor interindividuell variasjon kunne jeg avdekke i språkdraget trykkplassering i importord, der informantene hadde ulike strategier for hvordan de uttalte dette språkdraget. Astrid holdt seg for eksempel stort sett til den tradisjonelle varianten av trykkplasseringen, mens Solveig omtrent hadde gjennomført modifisert trykkplassering i disse ordene. Audun varierte i svært stor grad mellom å benytte seg av begge variantene, mens Sverre derimot var konsekvent i sin bruk av tradisjonelt førstestavelsestrykk ved importord.

Til tross for at jeg har funnet en del inter- og intraindividuell variasjon i materialet, er det viktig å ta høyde for at ikke all variasjon nødvendigvis fører til språklig endring (Mæhlum

& Røyneland, 2012: 125). Språklig variasjon kan nemlig være relativt stabilt over tid. Likevel er det kjent at nyere varianter, såkalte novasjoner, erstatter eldre varianter slik at de etter en viss periode går ut av bruk (ibid.). At Gausdals lukkede og homogene språksamfunn med tett nettverksstruktur kan endres til et mer åpent og heterogent språksamfunn med liten tetthet, i takt med nivellerings-tendensene ellers i samfunnet, er dermed en reell sannsynlighet. I det videre vil jeg derfor forsøke å identifisere konkrete forhold som kan forklare de språklige novasjonene som på sikt kan endre språksamfunnet Gausdal.

6.2.1 Urbanisering og modernitet

Som jeg har vært inne på tidligere, er det nærmest en kjensgjerning i sosiolingvistisk forskning at språkutviklingen og samfunnsutviklingen i vår tid har gått hånd i hånd. Dagens mobile og urbaniserte samfunn har ført til andre bosetningsmønstre og kommunikasjonsmåter enn vi hadde før. I dag forsvinner dialekttrekk med liten geografisk utbredelse mer og mer fra de norske dialektene, og de geografiske dialektale forskjellene har dermed blitt mindre (Skjekkeland, 2005: 22).

Motsetningsparet *by* og *land* har en lang historie. Det som ikke er bymessig, er landlig, og det *urbane* står i motsetning til det *rurale*. Denne kontrasten er levedyktig også i dag, og gir fortsatt mening for de fleste av oss. Dette kommer blant annet til uttrykk hos Astrid som omtaler standardnære språkvarianter som «by» og sanger som synges på tradisjonelle talemål, og som hun anser for å være en del av den rurale bygdekulturen, som «bondesanger». Til tross for at denne kontrasten mellom by og bygd fortsatt finnes, er det mange samfunnsforskere som mener at disse motpolene har blitt utvasket i løpet av det siste hundreåret. Det har med andre ord skjedd samfunnsstrukturelle endringer som har ført storbyen og bygdesamfunnene nærmere hverandre (Hårstad & Opsahl, 2013: 20). Det store flertallet av tettsteder i vår tid blir hevdet å ha *både* by- og bygdemessige trekk, og selv i den minste bebyggelse kan vi finne spor av *urbaniseringsprosesser*. Dette har resultert i en syntese med såkalte «bygdebyer»; resultatet av en særskilt sammensmeltingsprosess som er blitt omtalt som «rurbanisering» (Hompland, 1991: 61). Kort sagt går det ut på at strukturer som tidligere har vært typiske for det urbane samfunnet, i betydelig grad har vunnet innpass også i rurale samfunn. Dette innebærer ifølge Mæhlum (2007: 63) at det foregår en urbanisering av livsstil, næringsveier, kulturformer og forbruksmønstre *uten* at det forutsetter større bydannelser. Utviklingen som har vært med på å gjøre grensegangen mellom det urbane og det rurale nærmest uvesentlig, kalles en *samfunnsmessig urbanisering* (Hårstad & Opsahl, 2013: 22).

Begrepet «mental urbanisering» har også blitt brukt som begrep på slike prosesser. Det vil si at innbyggerne i slike «bygdebyer» har holdninger, handlemåter og vaner som ikke nødvendigvis er avgrenset til hjembygda. De er deltakere i et meningsfellesskap som går langt utover det lokale (jf. Langli 2002). Det som tidligere har vært ansett som typiske urbane omgangsformer og livsstiler, har i større grad blitt et felleseie for hele befolkningen (Hårstad & Opsahl, 2013: 24). Lokalsamfunn som tidligere fortonte seg som nokså sosialt ensartete og språklig homogene, kan derfor framstå som et storsamfunn i miniatyr i dag. På spørsmål om Sverre ville kategorisert Gausdal som moderne eller «gåmmåldags» svarer han at: «Næi, dæt begynne å bli ganske 'moderne her [i Gausdal] nå [...] Skul'n [Gausdal Arena] her (.) dæ'n æ ny, og idrettsanlegget æ're hællan itte længe sea vi fækk [...]». I det videre forteller han også om den omfattende utbyggingen av trevareindustrien i bygda, og at han synes dette generelt er med på å modernisere kommunen.

6.2.2. Topostatiske og topodynamiske personlighetstyper

Stedslojalitet blir av Hårstad & Opsahl (2013: 78) forstått som «en psykososial mekanisme som medvirker til at individet holder fast på det spesifikke også på det språklige nivået». Personer som tenderer å benytte seg av lokale og tradisjonelle språkdrag, har ofte sterk lojalitet til og/eller identifiserer seg med lokalmiljøet. På den andre siden finnes de personlighetene som har en urban eller *supralokal* orientering, og som i større grad benytter seg av modifiserte varianter. Disse personlighetstypene står som hverandres motpoler, og kalles innenfor sosiolingvistisk forskning for den *topostatiske* og den *topodynamiske* personlighetstypen. Den første typen er altså utpreget lokalt orientert og fundert i tradisjonelle normer og vaner, mens den andre har en overlokal ego-orientering og en utpreget moderne verdiforankring (ibid.).

Det er få av mine informanter som jeg uten vanskeligheter kan plassere under to så idealiserte og stereotypiske kategorier, da de fleste havner i et slags mellomsjikt. De er glade i både hjemsted og dialekt, samtidig som de kan se for seg både å reise og studere, for senere å komme tilbake og bosette seg i samme bygd som de har vokst opp i. I dag finnes det forskning som hevder at det i mange tilfeller ikke er noen motsetning mellom det å ha en lokal tilknytning versus det å ha en overlokal orientering hos ungdom (jf. for eksempel Langli 2002). De fleste språkbrukere kan med andre ord sies å høre «hjemme» på begge sider av den topostatiske–topodynamiske skalaen i dag (Hårstad & Opsahl, 2013: 79). Alle informantene mine deltar i et lokalt fellesskap samtidig som de er orientert mot større byer og andre land for å ta seg en utdanning. De kombinerer altså et mer eller mindre solid fotfeste i hjembygda, samtidig som de har en draging mot de mulighetene som finnes utenfor bygda og/eller regionen. Det blir

derfor vanskelig å gi informantene mine en entydig topostatisk eller topodynamisk klassifisering.

Til tross for dette, finnes det ytterpunkter på denne «skalaen» også i mitt informantgrunnlag. Det er særlig Solveig, med sine språklige realiseringer og uttrykte verdiforankring, som skiller seg mest ut fra resten av informantgrunnlaget, og som framstår som den informanten med størst topodynamisk personlighetsorientering. Hun sier for eksempel: «E æ itte så tilknytt til slik steder og slik liksom [...] [Å være gausdøl] æ itte någgå e si hvis e møte fo[r]k [...]». Hun uttrykker med andre ord eksplisitt at hun ikke føler noen sterk binding til noen bestemte steder, heller ikke Gausdal, og har på bakgrunn av dette trolig «slipt vekk» en del lokale særtrekk i talemålet sitt og erstattet disse med standardnære former. Solveig er også den informanten som i størst grad uttrykker at hun ikke kommer til å holde på dialekta si når hun flytter ut fra Gausdal. Dette begrunner hun med at det er flere som snakker «bokmål», og at man passer bedre inn i storsamfunnet hvis man snakker det. Til tross for at jeg har gitt uttrykk for at ingen av mine informanter kan gis en entydig klassifisering som henholdsvis topostatisk eller topodynamisk personlighetstyper, mener jeg likevel det i Solveigs tilfelle er relevant å se hennes språklige *avlokalisering*, det vil si utskiftning av lokale varianter med former som i større grad samsvarer med varianter i et standardnært østlandsk talemål (Hårstad & Opsahl, 2013: 79), i sammenheng med den personlige orienteringen og verdiforankringen hun gir uttrykk for å ha.

Solveig, Audun og Sverre gir derimot alle uttrykk for at de er stolte av både det å være gausdøl og av dialekta si. Det er likevel Audun som framstår som den største *lokalpatrioten* av disse tre. Han forteller blant annet at han ikke ønsker å studere eller bo i Oslo, og begrunner det med at det blir «[...] kjætt å høre på denna dialekta [standard østnorsk talemål] støtt». Audun har med andre ord ikke mye til overs for standard østnorsk talemål, og han uttrykker det samme negative synet også til Oslo by. Audun er i tillegg den informanten som i størst grad gir uttrykk for at han vil holde på dialekta si når han flytter ut av bygda for å studere, og at han synes det er viktig å bevare de tradisjonelle språkdragene i gausdalsmålet. Han er også en av de informantene som benytter seg av flest «brede» og tradisjonelle former av de ulike språktrekkene som er studert, samtidig som han har få innslag av standardiserte leksikalske ord. I mitt informantgrunnlag er han den personen med sterkest topostatisk personlighetsorientering. Til tross for at det trolig finnes andre som passer bedre inn som ytterpunkter i den topostatisk–topodynamiske skalaen i Gausdal enn hva mine informanter gjør, mener jeg at Solveigs og Auduns samlede språklige realiseringer og uttrykte verdiforankringer representerer ytterpunktene i mitt informantgrunnlag. Astrid og Sverre vil jeg imidlertid plassere i et slags

mellomsjikt. Begge gir uttrykk for at de er glad i hjembygda og dialekta si, samtidig som de er orientert mot de større byene for å ta seg utdanning. De hører med andre ord «hjemme» på begge sider av den topostatiske–topodynamiske skalaen.

6.3 Hvor kommer påvirkningen fra?

Flere av informantene mine gir uttrykk for at de synes det er negativt at mange jevnaldrende «knoter» til tross for at de har bodd i Gausdal hele livet. De fleste informantene peker på Oslo, Internett og media når de skal svare på hvor de tror denne språklige påvirkningen kommer fra, men nabokommunen Lillehammer og de andre store mjøsbyene blir også nevnt. Jeg vil i dette underkapittelet diskutere hvilke varieteter og dialektområder som ser ut til å ha størst påvirkningskraft på gausdalsmålet.

6.3.1 Nivellering, regionalisering og standardisering

Reduksjon av dialektmangfold og språklig utjevning kan oppfattes som et resultat av den språklige *nivelleringen*. Dialektnivellering innebærer helt konkret at markerte dialektale språkdrag med liten geografisk utbredelse blir erstattet av former med større geografisk utbredelse som oppleves primært som mindre markerte; varianter som altså har et videre regionalt eller nasjonalt bruksområde (Mæhlum, 2007: 48). Denne utjammings- og homogeniseringsprosessen dokumenteres over hele landet (jf. for eksempel Steinsholt 1972), og vil trolig på sikt føre til mindre variasjon og språklig mangfold i Norge (Røyneland, 2005: 45). Per dags dato opplever man derimot økt heterogenitet og stor språklig variasjon. Røyneland (ibid.) skiller mellom nivelleringens prosess- og resultatside, og sier at siden dialektene våre preges av stor språklig variasjon i dag, befinner vi oss foreløpig på prosessiden.

Språklig *regionalisering* brukes ofte synonymt med nivellering. Regionalisering som prosess refererer til reduksjon av variasjon mellom ulike lokale eller regionale dialekter. Det vil si at markerte og lokalt avgrensede språktrekk forlates til fordel for mer umarkerte, regionale eller nasjonale former (op.cit.: 50). Dette er former som må sees i sammenheng med fremveksten av såkalte «regionsentre», som for eksempel Trondheim, Bergen, Stavanger og Tromsø (Sandøy, 2011a: 223). I østlandsk sammenheng, blir dette derimot en litt annen diskusjon. Har vi såkalte «regionsentre» også her, eller er det utelukkende Oslo med sitt sørøstnorske, bokmålsbaserte talemål som utgjør den store påvirkningsinstansen på ei rural bygd som Gausdal?

En framtrødende hypotese har i flere tiår vært at bevegelsen i dialektnivelleringen i hovedsak er betinget av det hierarkiske forholdet mellom ulike dialektale varieteter (op.cit.: 50). Med andre ord er det den dialektale varianten som står øverst i prestisjehierarkiet som fungerer som det primære utstrlingspunktet og som «impulscenter» i nivelleringsprosessene (Røyneland, 2005: 49). Standard østnorsk talemål, som man finner i og rundt hovedstaden Oslo, befinner seg ifølge Mæhlum (2007: 45-46) øverst i det nasjonale prestisjehierarkiet i Norge i dag. Den homogeniserings- og utjmningsprosessen hvor et standard østnorsk talemål indirekte og direkte påvirker mer regionale og lokale dialekter kalles *standardisering* (Røyneland, 2005: 49). Å skille regionaliserings- og standardiseringsprosessene fra hverandre i et forsøk på å si noe konkret om hvor språklig påvirkning kommer fra kan være svært utfordrende i mange tilfeller (Mæhlum, 2007: 51). Dette er en problematikk som har vist seg å være høyst reell i gausdalsmålet, da de fleste registrerte modifiserte variantene i denne studien har sammenfall med former man finner i standard østnorsk talemål. Spørsmålet i denne sammenhengen handler derfor om hvorvidt disse sprkliche novasjonene kan tolkes som en konsekvens av innflytelse direkte fra et overregionalt og østlandsbasert standardtalemål, eller som påvirkning fra et slags «regionaltaleml» med sentrum og utgangspunkt i mjøsbyene Lillehammer, Hamar og Gjøvik?

Regionen *Innlandet* består av fylkene Hedmark og Oppland. Betegnelsen *region* i denne sammenheng hevder Selstad (2006) ikke dekker området på riktig måte, fordi Innlandet mangler et tydelig regionsenter. De tre største byene i regionen, nemlig mjøsbyene Hamar, Gjøvik og Lillehammer, har aldri kommet til enighet om hvilken by som nettopp skal fungere som regionsenter i Innlandet. I denne sammenhengen skriver Selstad (2006: 158) at: «[...] og mens mjøsbyene krangler og rivaliserer, fins det en annen storby som vinner fram: Oslo». Det blir med andre ord nærmest fritt fram for hovedstaden å «ta» rollen som regionsenter for Innlandet slik situasjonen er i dag. Man kan dermed snakke om at Oslo innehar rollen som både hovedstad og regionsenter for store deler av Østlandet. Det standard østnorske talemålet man finner i Oslo, kan med andre ord sies å ha kraft som et landsdekkende språklig «overrisslingsanlegg» i Norge i dag (Mæhlum, 2007: 53).

Til tross for at det standardiserte, bokmlsnre talemålet i Oslo utvilsomt spiller en stor rolle som språklig impulscenter og overrisslingsanlegg på Gausdal og gausdalsmålet i dag, mener jeg man også må legge talemålene i Lillehammer, Gjøvik og Hamar til grunn for å forstå den sprkliche virkeligheten i bygda. Dette fordi jeg mener det er lite sannsynlig at standardnære former ville kommet i allmenn bruk i et tettsted som Gausdal *uten* at de samme formene allerede var i bruk i regionen. Jeg ønsker ikke å gi noe entydig svar på om de sprkliche novasjonene og potensielle sprkendingene i gausdalsdialekta er et resultat av regionalisering – til forskjell fra

standardisering. Likevel mener jeg det gir et feilaktig bilde å se språkendringene i gausdalsmålet som et resultat kun av standardiseringsprosesser. Til tross for at verken Lillehammer, Gjøvik eller Hamar står fram som klare regionsenter i Innlandet, utgjør alle disse byene potensielle arbeids-, studie- og handlesteder for gausdøler. Dette gjelder særlig Lillehammer, hvor svært mange gausdøler arbeider og studerer i dag. I løpet av de siste femti årene har man som nevnt opplevd økt kontakt mellom Lillehammer og Gausdal, og man kan på mange måter derfor betrakte Gausdal nærmest som en «forstad» til Lillehammer i dag. Slik jeg ser det tjener Lillehammer og lillehammermålet, ved siden av Oslo og det standard østnorske talemålet begge som «impulssentre» for de språklige nivelleringsprosessene i Gausdal i dag.

Litteratur

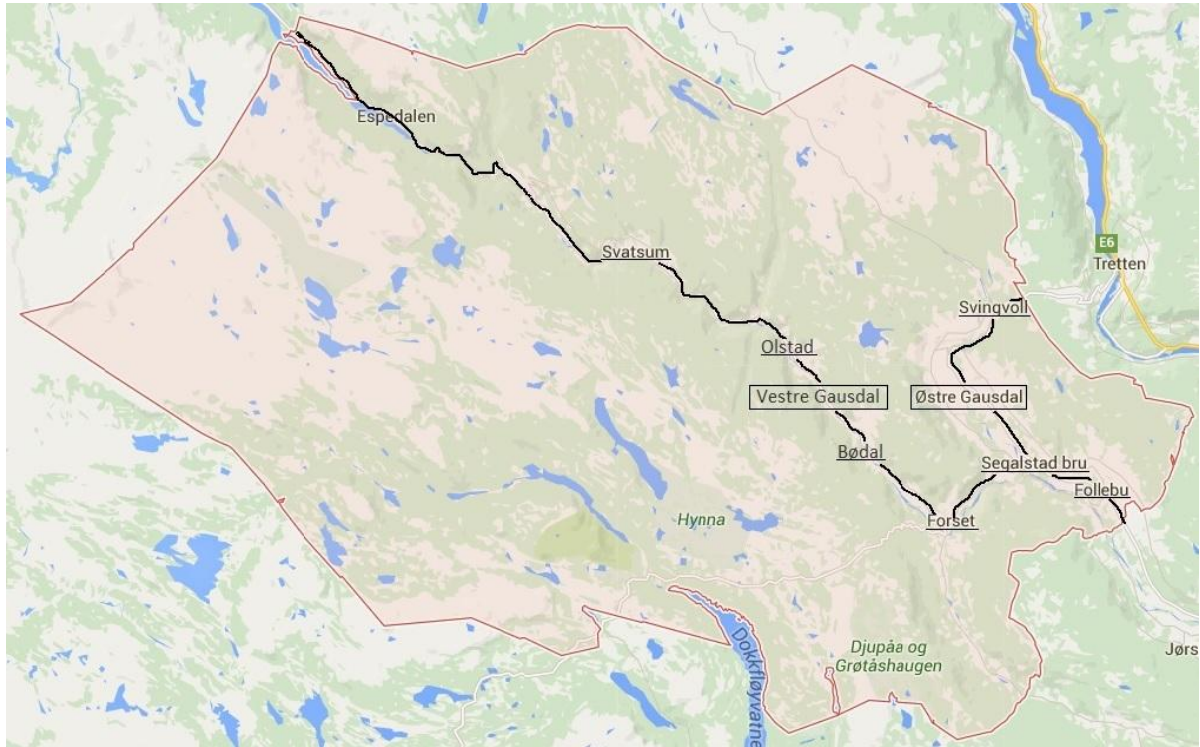
- Akselberg, G. (1997). Kvalitativ eller kvantitativ sosiolingvistik. I J. Bondevik, G. Kristoffersen, O. Nes & H. Sandøy (red.), *Språk er målet. Festskrift til Egil Pettersen på 75-årsdagen 4. Mars 1997*. (s. 23-34). Oslo: Alma Mater.
- Alnes, P. K., & Gløtvold-Solbu, K. (2015). *Sysselsetting og næringsliv i Oppland i 2015* (Østlandsforsknings-notat 9/15). Hentet 27.02.16, fra <http://www.ostforsk.no/wp-content/uploads/2015/11/092015.pdf>
- Andersen, H. (1988). «Center and periphery: Adoption, diffusion and spread». I J. Fisiak (red.), *Historical dialectology: regional and social*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Fagervold Clausen, I. (2012). *Lillehammermål. En sosiolingvistisk studie av språket til ungdommer på Lillehammer*. Mastergradsavhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Ekerhaugen, M. (u.a.). «Vi lage itte gausdøl» - en studie av forhold som kan påvirke språkvalg hos ungdom i Gausdal. Upublisert manuskript. Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo.
- Fivelstad, I. (2012). «Det e nå bærre gøittj at dæm tykkje det e litt toile». *Ein sosiolingvistisk studie av talemålet til ungdom i Rindal*. Mastergradsavhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Gausdal kommune. (2015, 19. oktober). Om Gausdal. Hentet 26.02.16, fra <http://www.gausdal.kommune.no/om-kommunen.174253.no.html>
- Giles, H., & Smith, P. (1979). Accommodation Theory. Optimal Levels of Convergence. I H. Giles & R. St. Clair (red.), *Language and Social Psychology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Gumperz, J. J. (1968). «The speech community». I D. L. Sills (red.), *International encyclopedia of the social sciences*. New York: MacMillan.
- Helleland, B & Papazian, E. (1981). *Norsk talemål: lærestoff og tekster til 3 programseriar om norsk talemål*. NRK Skoleradioen; 12-81. Oslo: NR.
- Hernes, R. (2006). *Talemål i endring?: ein longitudinell studie av talemålsutvikling og språklegrøyndomsoppfatningar hjå ungdommar i Os*. Doktorgradsavhandling. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Hilmo, J. V. (2012). *Språksamfunn i grenseland. Ein sosiolingvistisk studie av språk og språkoppfatningar i Tydalen*. Mastergradsavhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Hompland, A. (1991). «Det store kappeskiftet». I R. Almås (red.), *Åtte perspektiver på bygdeutvikling*. NLVF-publikasjon 3. Oslo.
- Hudson, R. A. (1996). *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hymes, D. (1972). «Models of the interaction of language and social life». I J. J. Gumperz & D. Hymes (red.), *Directions in sociolinguistics*. Oxford: Basil Blackwell.
- Hårstad, S. (2004). «Ikke så typisk trøndersk». *En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Oppdal*. Masteravhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Hårstad, S., & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen. Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Kolsrud, S. (1951). *Nynorsken i sine målføre*. Oslo: Grøndahl og Søns boktrykkeri/I kommisjon Jacob Dybwad.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Langli, H. (2002). *Fra lokalsamfunn til storsamfunn. En sosiolingvistisk studie av talemålsutviklingen i Vang ved Hamar*. Mastergradsavhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

- Larsen, A. B. (1897). *Oversikt over de norske bygdemål*. Kristiania/Oslo: H. Aschehoug & Co's Forlag.
- Milroy, L. (1980). *Language and social networks*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Mæhlum, B. (2011). Språk og endring. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (red.), *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk* (2. utg., s. 105-126). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Mæhlum, B. (2007). *Konfrontasjoner. Når språk møtes*. Oslo: Novus Forlag.
- _____ (1992). *Dialektal sosialisering: en studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*. Oslo: Novus Forlag.
- Mæhlum, B., & Røyneland, U. (2012). *Det norske dialektlandskapet. Innføring i studiet av dialekter* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Papazian, E. (1997). *Dialektdød i Numedal? Om språkutviklinga i Nore og Uvdal*. I: *Maal og Minne* 2/1997: s. 161-190.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2. utgave). Trondheim: Universitetsforlaget.
- Rudi, N. B. (1999). Skilnaden i bruken av den heimlege dialekta i Hallingdal og Gudbrandsdalen. I T. Kleiva, I. Donali, T. Nettet & H. Øygarden (red.), *Austlandsmål i endring: Dialektar, nynorsk og språkhaldningar på indre Austlandet*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Røyneland, U. (1994). *Når bygdemål møter bymål. Ein individsentrert eksempelstudie av fire sunnmøringer i Oslo*. Hovedfagsoppgave. Oslo: Universitetet i Oslo.
- _____ (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Doktorgradsavhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Sandøy, H. (2011a). Kontakt og spreining. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (red.), *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk* (2. utg., s. 221-240). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- _____ (2011b). Språkendring. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (red.), *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk* (2. utg., s. 195-218). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Saville-Troike, M. (2013). *The ethnography of communication: an introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Selstad, T. (2006). Identitet og regionalitet. Kulturelle perspektiver på Innlandet. I T. O. Engen, L. A. Kulbrandstad & E. M. Syversen (red.), *Monokultur og multikultur. Nasjonsbyggende diskurser 1905-2005*. Vallset: Oplandske Bokforlag.
- Simonsen, H. G. (2009). Rotasisme. I *Store Norske Leksikon*. Hentet 04.05.2016, fra <https://snl.no/rotasisme%2Fspr%C3%A5kvitenskap>
- Skjekkeland, M. (2005). *Dialektar i Noreg. Tradisjon og fornying*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- _____ (2009). *Språk og samfunn i endring. Ein studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling*. Oslo: Novus Forlag.
- Statistisk sentralbyrå. (2016). Folkemengde og befolkningsendringar, 1. januar 2016. Hentet 26.02.2016, fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/aar-per-1-januar/2016-02-19?fane=tabell&sort=nummer&tabell=256001>
- Steinsholt, A. (1964). *Målbryting i Hedrum*. Bergen: Universitetsforlaget.
- _____ (1972). *Målbryting i Hedrum 30 år etter*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Svendsen, T. O. (09.06.2011). *Gausdal*. I *Store norske leksikon*. Hentet 26.02.2016, fra <https://snl.no/Gausdal>
- Thoengen, V. (1994). *Hallingmål eller bokmål? En talemålsundersøkelse blant skolebarn blant Nes i Hallingdal*. Hovedoppgave. Oslo: Universitetet i Oslo.

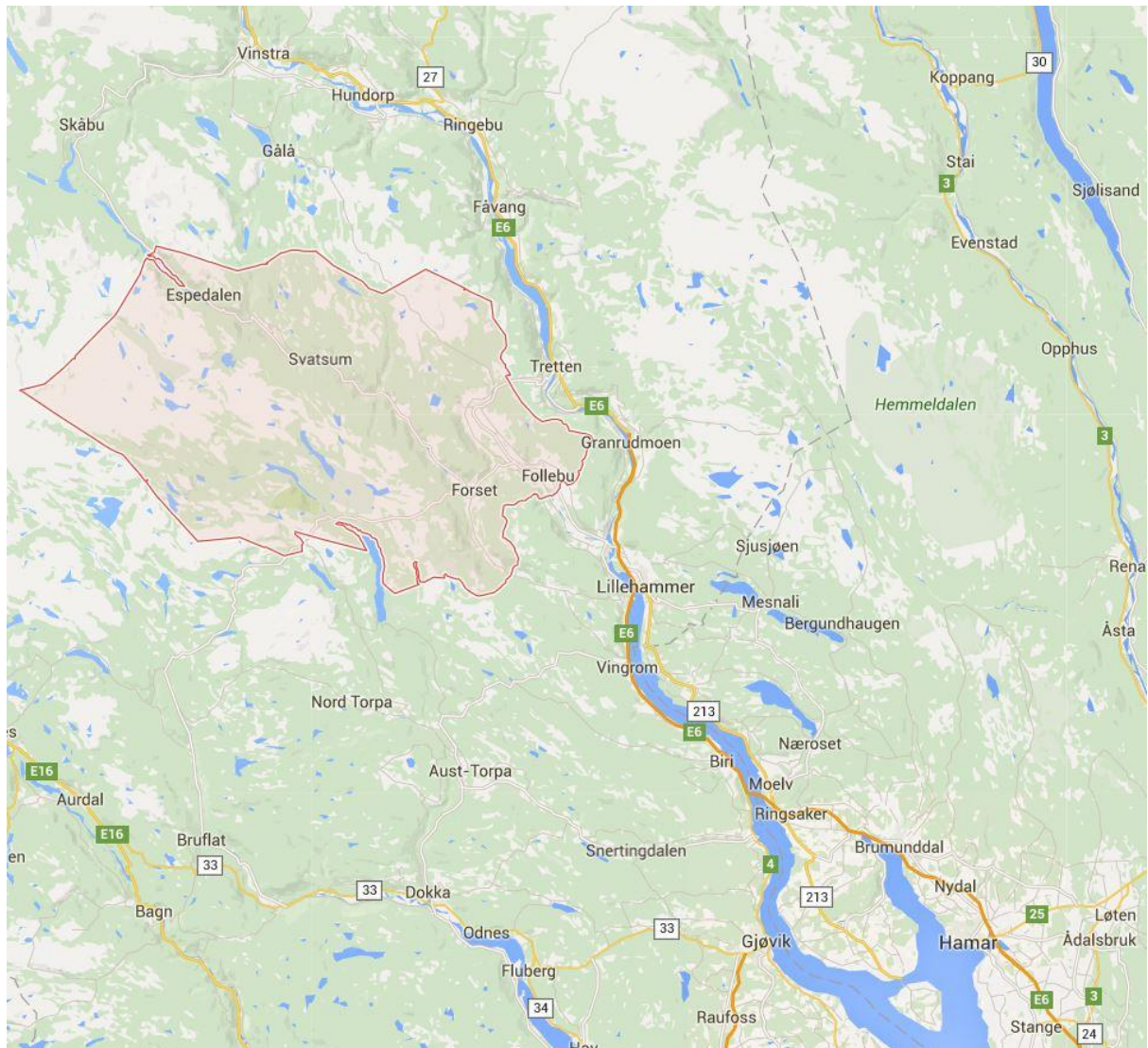
- Torp, A. (1999). Bygdemål og sentrumsmål i Ringeby. I T. Kleiva, I. Donali, T. Nettet & H. Øygarden (red.), *Austlandsmål i endring: Dialektar, nynorsk og språkhaldningar på indre Austlandet*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Van Herk, G. (2012). *What is Sociolinguistics*. West Sussex: Wiley-Blackwell
- Venås, K. (1996). Hemsedal. Historisk oversyn over samfunn og språk i ei norsk innlandsbygd. I M. Thelander o.a. (red.), *Samspel & Variation. Språklige studier tillagnade Bengt Nordberg på 60-årsdagen*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk.
- Vestad, J. P. (1981). *Talemålet i Gausdal*. Molde: Molde videregående skole.
- _____ (1999). Liv og død i ordforrådet i Vågå. I T. Kleiva, I. Donali, T. Nettet & H. Øygarden (red.), *Austlandsmål i endring: Dialektar, nynorsk og språkhaldningar på indre Austlandet*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Vikør, L. S. (1999). Austlandsmål i endring. I T. Kleiva, I. Donali, T. Nettet & H. Øygarden (red.), *Austlandsmål i endring: Dialektar, nynorsk og språkhaldningar på indre Austlandet*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Øygarden, H. (1999). Dativ – eit livskraftig kasus hjå 90-åras vagværer? I T. Kleiva, I. Donali, T. Nettet & H. Øygarden (red.), *Austlandsmål i endring: Dialektar, nynorsk og språkhaldningar på indre Austlandet*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Vedlegg

1: Kart over Gausdal kommune

2: Kart over Gausdal kommune med nærliggende områder

3: Spørreundersøkelse

Spørreundersøkelse til dialektstudie

Biografi

1. Navn, studieretning/linje, bosted, fritidsinteresser:
2. Hvor kommer de fleste av vennene dine fra?
3. Har du bodd i Gausdal hele livet, eller har du bodd andre steder tidligere? Hvor var i så fall dette, og i hvilken tidsperiode var det?
4. Har begge foreldrene dine vokst opp i Gausdal? Hvis ikke, hvor er de fra?
5. Hvor ser du for deg at du bor om 15 år?

Språk og omgivelser

6. Mener du selv at du snakker gausdalsdialekt?
7. Er det mange av klassekameratene dine/vennene dine som snakker gausdalsdialekt?
8. Tror du at du kommer til å holde på dialekta di hvis du flytter ut av Gausdal? Hvorfor/hvorfor ikke?
9. Pleier du å «holde på» dialekta di når du møter andre som ikke snakker gausdalsdialekt, eller synes du det er vanskelig?
10. Er du stolt av å være gausdøl og av å snakke gausdalsdialekt, eller hender det at du er flau over det?
11. Kan du gi eksempler på særegne trekk som du mener kjennetegner gausdalsdialekta? (Kommer du f.eks. på ord, former eller uttrykk som andre, som ikke snakker gausdalsdialekt, kommenterer på når du snakker med dem?).
12. Kan du gi eksempler på særegne trekk i gausdalsdialekta som du mener er på vei til å bli endret? (F.eks. ord, former eller uttrykk som foreldrene dine eller besteforeldrene dine bruker, men som du ikke bruker).
13. Fra hvor (eller fra hvem) tror du denne påvirkningen kommer fra?
14. Mener du det er forskjell på hvordan folk prater gausdalsdialekt lokalt innad i Gausdal? Kan du komme med noen eksempler?
15. Skriver du dialekt på SMS, Facebook, Instagram, Snapchat osv.?
16. På en skala fra 1-10; hvor utpreget gausdalsdialekt mener du selv at du snakker?

Marit Midtlien
Trondheim, 23.10.15

4: Samtykkeerklæring

Trondheim, 23.10.15

Forespørsel om tillatelse til å intervju i en dialektstudie.

Mitt navn er Marit Midtlien, og jeg er lektor- og masterstudent ved Institutt for språk og litteratur ved NTNU i Trondheim. Mitt avsluttende masterprosjekt skal skrives innen disiplinen sosiolingvistik, og skal handle om gausdalsdialekta. Sosiolingvistikken handler om den delen av språkvitenskapen som ser på forholdet mellom språket og samfunnet, altså studiet av språket som et sosialt fenomen. Nærmere bestemt ønsker jeg å se på unge gausdølernes dialektbruk i dag, særlig med tanke på påvirkningen fra omkringliggende områder som f.eks. det mer standard-talemålsnære lillehammermålet.

For å finne ut mer om dette temaet, ønsker jeg å intervju elever som går på Gausdal videregående skole. Under intervjuet vil jeg bruke båndopptaker, og selve samtalen vil vare i ca. en halvtime. Deltakelsen i undersøkelsen er frivillig, og vi blir sammen enige om tid og sted. Intervjuet vil bli lagt i skoletiden, men jeg vil forsøke, så langt det lar seg gjøre, å unngå at deltakelsen i prosjektet skal gå ut over undervisningen. Skolen, og norsklærerne i de aktuelle klassene hvor informantene hentes fra, er informert om og stiller seg positive til prosjektet.

Med tanke på at Gausdal er ei lita bygd, kan opplysningen ut fra kjønn og bosted gjøre det mulig å gjette seg fram til hvem informantene i prosjektet er. Alle opplysninger om informantene vil derfor bli anonymisert og behandlet konfidensielt. Lydopptak fra intervjuene vil bli slettet når oppgaven er ferdigstilt våren 2016.

Dersom du har lyst til å være med i studien, kan du skrive under på vedlagt samtykkeerklæring på baksiden av arket.

Hvis det er noe du/dere lurer på, kan jeg kontaktes på telefon 970 90 198, eller på e-post maritmidtlien@gmail.com

Med vennlig hilsen,

Marit Midtlien

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om dialektstudien, og ønsker at skal stille til intervju.

Signatur, foresatt:

Signatur, elev:

.....

.....

Sammendrag

Hensikten med denne studien har vært å se på språklige forhold blant ungdom i Gausdal kommune, der både konkrete språklige realiseringer og ulike holdninger og oppfatninger til bygda og egen dialekt har stått i fokus. Gausdal er en sidedal sør i Gudbrandsdalen, og er ei bygd i Oppland fylke som ligger ca. 20 kilometer nord for Lillehammer kommune. I denne avhandlingen har jeg valgt å plassere gausdalsdialekta inn under det nordøstlandske dialektlandskapet sammen med sørdalsmålene i Gudbrandsdalen. Jeg har valgt å omtale og se nærmere på åtte språkdrag jeg mener er karakteristiske for gausdalsmålet i avhandlingen.

Det empiriske materialet i avhandlingen utgjøres av kvalitative forskningsintervju med fire hovedinformanter. Disse informantene ble plukket ut etter at jeg gjennomførte en spørreundersøkelse blant elever ved 1. og 3. trinn ved Gausdal videregående skole oktober/november 2015. Spørreundersøkelsen fungerte i hovedsak som et redskap for å plukke ut informantene som skulle delta i undersøkelsen.

Ved å kvalitativt analysere alle språkdragene hos de fire hovedinformantene, har jeg funnet ut hvilke språktrekk som ser ut til å holde seg mest stabile, og hvilke språktrekk som i større grad preges av modifiserte former og språklig variasjon. Gausdal kan på mange måter sammenlignes med Vang ved Hamar, og basert på den kvalitative gjennomgangen av de ulike informantenes språklige realiseringer, har jeg kommet fram til at endringsraten virker å ha vært lavere i gausdalsmålet enn i vangsmålet. Talemålet i Gausdal preges med andre ord av mer språklig stabilitet enn talemålet i Vang gjør i dag. Jeg har derfor karakterisert Gausdal som et foreløpig lukket og homogent språksamfunn. Dette har jeg forsøkt å forklare med at både lav tilflytting til bygda og en tett og multipleks samfunnsstruktur har fungert konserverende på dialekta.

Til tross for at Gausdal foreløpig karakteriseres av mer språklig stabilitet enn variasjon, er det likevel enkelte av informantene mine som gir uttrykk for at det er større språklige forskjeller mellom ungdoms- og foreldregenerasjonen i dag enn det var mellom foreldre- og besteforeldregenerasjonen i bygda tidligere. Det ser med andre ord ut til at endringshastigheten i gausdalsmålet øker. Språksamfunnet Gausdal kan dermed sies å bevege seg i retning av et mer åpent og heterogent språksamfunn i framtiden, som i større grad tillater språklig variasjon enn det gjør i dag. I denne sammenhengen har jeg trukket fram faktorer som urbanisering og modernitet som forklaringer på de nye og modifiserte variantene som har blitt registrert i studien. Det er derimot vanskelig å avgjøre hvor denne påvirkningen kommer fra, og jeg har

avslutningsvis derfor diskutert om det er regionalisering eller standardisering som utgjør den største påvirkningsinstansen på talemålet i Gausdal i dag.

Avhandlingens relevans for lektoryrket

Denne masteroppgaven er først og fremst relevant for mitt arbeid som norsklektor fordi jeg har arbeidet med og fordypet meg i et sentralt tema i norskfaglig undervisning. Språk og dialekter knyttes nemlig til flere kompetanse- og læringsmål i skolen, og da særlig i den videregående skolen. Jeg har derfor opparbeidet meg kunnskap om et relevant tema som jeg kan nyttiggjøre meg av i undervisningen. Dette temaet er i tillegg noe de fleste barn og unge er interessert i og har ulike kunnskaper og meninger om. Det er et engasjerende faglig tema, som derfor bør kunne brukes i flere norskfaglige sammenhenger enn bare i undervisning *om* språk og dialekter. Jeg mener jeg dermed har opparbeidet meg god kunnskap om et tema jeg kan bruke som et *redskap* i undervisningen, nærmest som et «springbrett» inn i andre norskfaglige emner. Norsk språkutvikling er ellers et tema som går «hånd i hånd» med samfunnsutviklingen ellers i landet. Det kan derfor brukes for å tegne et mer helhetlig og tverrfaglig bilde av samfunnsutviklingen gjennom tidene, og kan slik bidra til å gi elevene flere «knagger» å henge kunnskapen sin på.

Selve masterprosessen mener jeg har gitt meg flere nyttige erfaringer som jeg får bruk for i min lærerhverdag. Å skrive en avhandling er krevende i seg selv, og man lærer derfor mye om å arbeide selvstendig og systematisk. Man reviderer og arbeider med tekst og tekststruktur over en lang periode, og får derfor god erfaring med hvor mye arbeid som trengs for å skape et produkt man er fornøyd med. Dette krever at man reflekterer over tekst og tekstoppbygning. Erfaringer med dette trenger man som norsklektor for å kunne skape et miljø for elevene der de får mulighet til å snakke og reflektere over sine egne og andres tekster. For å få til dette bør man som lærer klare å nyttiggjøre seg av sine egne teksterfaringer for slik å kunne hjelpe elevene til å forstå skrivning som prosess. Dette mener jeg er en helt nødvendig del av elevenes skriveopplæring i skolen. Vi lever i et svært teksttungt samfunn i dag, og det å mestre ulike teksttyper og tilpasse dem til mottakeren er en stor utfordring for både unge og eldre. Skrivning som grunnleggende ferdighet står derfor svært sentralt i skolen, i andre fag så vel som i norskfaget.